

Öz

Bu çalışma her ölçekteki fizik mekanı; toplumsal yaşamın fiziksel sahnesi olarak algılayan yazarın mimari tasarım eğitimi başlayan öğrencileriyle deneyimlerini içermektedir. Kolektif mekan olgusundan ilham almış yazar; 2018-2022 yılları arasında öğrencilerini kolektif mekanlar tasarlamaya teşvik etmiştir. Özel kullanıma hizmet veren kamusal, kamusal kullanıma hizmet veren özel mekanlar olan kolektif mekanlardan mimari tartışma ortamında ilk kez 20. yüzyıl sonlarında bahsedilmiştir. Çağdaş mimarlar mikrokozmoslar olarak tanımladıkları kolektif mekanları; karma işlevli binaları kapsadıklarını, kentlerin tipolojik/morfolojik yapılarını zenginleştirdiklerini ve günümüz mimarlığında dikkate alınmaları gerektiğini vurgulamaktadırlar. Mimarlık eğitimine dair stratejisinde toplum-birey dinamikleriyle fizik mekanlar arasındaki bütünlüklere ışık tutmayı amaçlamış yazar; 2018-2022 arasındaki eğitim sürecinde kolektif mekan olgusuna ışık tutan kaynaklar aracılığıyla yeni eğitsel yöntemler uygulayabilmiştir. Tasarım alanı seçimleriyle mimari program içeriklerinin öğrencilere bırakıldığı eğitim sürecinde; fiziksel ve sosyal bütünleşmelerin gündelik yaşamı nasıl şekillendirdikleri irdelenmiş, kolektif mekanların gündelik hayatın zenginleşmesine sağlayabilecekleri katkılar sorgulanmıştır. Süreçte sanat eserleri, kentsel morfolojik elemanlar, mimari mekâna ilişkin kuramsal eserler, doğa-kültür-zaman olgularının merkeze alındığı fenomenolojik yolculuklar olmak üzere dört kaynaktan faydalanılmıştır. Kolektif mekanların kentsel merkezler dışında doğal alanlarda, terk edilmiş kırsal/antik yerleşimlerde tasarlanması olgunun kapsamını genişletmiş; kolektif mekanların tasarımına dair ilkelere ışık tutan çıktılar üretilmiştir. Çalışmanın giriş bölümünde yazarın eğitim stratejisinin amaçları açıklanmıştır. 1. bölümde kolektif mekan olgusu, 2. bölümde kolektif mekanların tasarlanması bağlamında yeni eğitsel yöntemlere ilham vermiş kaynaklar tanıtılmıştır. 3. bölümde tasarım ilkelerini belirlemiş çıktılar irdelenmiş, ara bölümlerin bitimlerine amaçların/kaynakların/yöntemlerin/araçların/bulguların özetlendiği tablolar eklenmiştir. 4. bölümde kolektif mekan tasarımlarını biçimsel/anlamsal bağlamda derinleştirmiş gözlemler/analiz çalışmaları ele alınmıştır. Sonuç bölümünde kolektif mekan tasarımına dair ilkeler/meکان olgusu/tasarım ediminin yapısı/mimarlık disiplininin kapsamı bağlamında edinilmiş kazanımlar özetlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kolektif Mekanlar, Sanat Ve Kolektivite, Kentsel Morfoloji, Kuram Ve Kolektivite, Tasarım Ve Kuram.

Mimarlık Eğitiminde Kolektif Mekân Tasarımı

Designing Collective Spaces in Architectural Education

 Kezban Ayça Alangoya

Istanbul Bilgi Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü, İstanbul, Türkiye

Başvuru tarihi/Received: 29.08.2022, Revize tarihi/ Revised: 01.06.2023, Kabul tarihi/Final Acceptance: 23.06.2023

Extended Abstract

This study conveys the author's experiences, who, regardless of their scale, perceived architectural spaces as the physical scenes of social life, with the students who started their architectural design education, between 2018 and 2022. Having been inspired by the phenomenon of collective spaces, the author took it into focus through out these four academic years and encouraged the students to design new collective spaces. Defined as public spaces allowing private use, private spaces allowing public use, and spaces between the spectrum of private and public allowing public and private use simultaneously, collective spaces have been mentioned for the first time at the end of the 20th century in the architectural discussion. Collective spaces of which the mixed-functioned buildings are a subcategory; contemporary architects define as microcosmoses. To enrich the typology and morphology of cities, contemporary architects emphasize the importance of designing new collective spaces. During the educational process, the author benefited from the phenomenon of collective spaces for adding new sources into architectural design education and developing new educational methods, which have shed light on the relations between society and individuals and on the unity of life and physical scenes. The educational process, in which the design site locations in urban, rural settlements or natural regions have been left to the choices of students, and the architectural programs have been created by students, it has been searched how social relations and physical features shape the daily life, and it has been asked how and what the collective spaces can contribute to the enrichment of the daily life. The educational methods gained by the contribution of the four sources, which are the works of art, the main elements of urban morphology, the theoretical sources on architectural space, and phenomenological journeys organized into nature, culture, and time, have expanded the scope of the phenomenon of collective spaces from the urban environments into the neighborhoods, towns, rural settlements, and natural areas. The expanded scope of the phenomenon of the collective space, and the design proposals of collective spaces created by the students at the end of each educational period between 2018 and 2022, have shed light on the new design principles of collective spaces. Apart from the introduction and conclusion, this study includes three chapters. In the introduction, the inputs that motivate the educational strategy of the author have been clarified. In the first chapter, the definition of the phenomenon of collective space as made in the 20th century, the emphasis on the importance of collective spaces by contemporary architects and theorists, and the expanded scope of the phenomenon of collective space during the educational process between 2018 and 2022, are discussed. In the second chapter, the four sources that have contributed to the traceability and the design of collective spaces have been introduced. In the third chapter, students' outputs which have shed light on new design principles of collective spaces have been shared. At the end of each four subsections of the third chapter, tables summarizing the educational objectives, the main and the specific sources, the applied methods, the representational tools, and the findings have been added. In the fourth chapter, observations and analytical studies deepened the collective space designs in formal and semantic contexts have been discussed. In the conclusion, the earnings regarding the design of collective spaces, gained from the main sources, the applied methods, and the creative outputs, which have been used throughout the design education process that lasted for five years, have been listed. Additionally, the achievements gained in the context of the phenomenon of space, the structure of the architectural design act, and the scope of the architectural discipline have been summarized.

As the specific sources that have been chosen during the educational process between 2018-2022, other sources/educational methods/creative outputs containing social, physiological, and emotional dimensions can be instrumental in expanding the scope of the phenomenon of collective spaces and their design principles, as well as in grasping the unity of life-physical space, the metaphysical dimension of the phenomenon of space, and the objective-subjective dimensions of the architectural design process. These all will support students in becoming more conscious regarding social and physical values and problems of their close or distanced environments and help them to design creative scenes for life stories containing diversity. This will remind the students, and specifically the ones, who will be starting their architectural design education, that they are students but also adults who have their own experiences, emotions, and ideas which are needed by others. Becoming aware of this fact will support them emotionally and give them the courage to express themselves.

Keywords: Collective Spaces, Artworks And Collectivity, Urban Morphology, Theory And Collectivity, Design And Theory.

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

Cite this article as: Alangoya KA. Mimarlık Eğitiminde Kolektif Mekân Tasarımı. *Tasarım Kuram* 2023;19(39):248-277.

GİRİŞ

Bu çalışmada; mimari tasarım eğitimine başlayan 2. sınıf mimarlık öğrencilerinin katılımıyla gerçekleştirilmiş mimari tasarım eğitimi sürecindeki deneyimler ve sonuçlar aktarılmıştır. 2018-2022 yılları arasında kapsanmış süreci kurgulamış yazarın mimarlık eğitimi stratejisinin ana amaçları;

a. *mekan olgusunun* fiziki/fizik ötesi unsurlar içerdiğine; dolayısıyla kamusal/yarı kamusal/özel kullanımlara hizmet veren fizik mekanların sosyal dinamiklerin sahneleri olduklarına;

b. *mimari tasarım eğitiminde* teknik bilgiler/beceriler kazandıracak somut unsurlarla, sosyal/psikolojik/duygusal içerikli soyut unsurlar arasında kurulacak dengenin (Ibrahim ve Utaberta, 2012) önemine;

c. *mimari tasarım ediminin* verili programların fiziki alanlara yerleştirilmesinin ötesinde; objektif/sübjektif değerler içeren yaratıcı bir edim olduğuna (Nicol ve Pilling, 2000; Foque, 2011; Salama, 1995); süreçte gündelik yaşamdan ilham alınabileceğine;

d. *mimarlık disiplininin* yaşama dair evrensel/global/lokal olgulara ve farklı değer sistemlerine ilgi duymayı sağlayacak geniş bir hizmet alanını kapsadığına; ışık tutulması olarak özetlenebilir.

Eğitim stratejisinin ana amaçları doğrultusunda kolektif mekan olgusunu merkeze almış yazar

2018-2022 arasındaki eğitim sürecini; yakın/uzak çevrelerde toplum-topluluk-birey dinamikleriyle fiziksel sahneler arasındaki izlerin sürülmesi ve kolektif mekanların tasarlanması bağlamında kurgulamıştır. Süreçte sanat eserleri, kentsel morfolojik elemanlar, kuramsal eserler, fenomenolojik yolculuklar olmak üzere 4 ana kaynaktan faydalanılmıştır. Belirlenen kentsel/kırsal yerleşimlerde ve doğal alanlarda; bireysel tasarım alanı seçiminin ve mimari program oluşturulmasının öğrencilere bırakıldığı süreçte; faydalanılmış kaynaklar ek yöntemlere ilham vermiştir. Uygulanan yöntemler; çalışılan bölgelerin kapsadığı toplum-topluluk-birey dinamikleriyle fizik mekanlar arasındaki ilişkilerin irdelenmesine; hangi kamusal/yarı kamusal/özel kullanımlı prog-

ramların bölgesel yaşamı canlandıracağına sorgulanmasına; yeni kolektif mekanların nasıl tasarlanacağına tartışılmasına destek vermiştir. Eğitim dönemleri sonunda üretilmiş yaratıcı çıktılar aracılığıyla kolektif mekan olgusunun kapsamını genişlemiş, kolektif mekanların tasarımına dair ilkeler oluşmuştur. *Giriş ve sonuç* bölümleri dışında ana çatkısı 3 bölümde kurgulanmış çalışmanın *1. bölümünde*, çağdaş mimarların/akademisyenlerin eğilimlerine; kolektif mekan olgusunun 20. yüzyıldaki tanımına; günümüzde kolektif mekanların önemine yapılan vurguya; 2018-2022 arasındaki eğitim sürecinde kolektif mekan olgusunun genişlemiş kapsamına değinilmiştir. *2. bölümde*, kolektif mekanların tasarımı bağlamında faydalanılmış 4 ana kaynak ve özelleşmiş kaynaklar tanıtılmıştır. *3. bölümde*, kolektif mekan olgusunun kapsamını genişleten ve kolektif mekanların tasarımına dair ilkelerin oluşturulduğu çıktılar irdelenmiştir. *3. bölümün* ara bölümlerinin bitimine; amaçların/kaynakların/yöntemlerin/araçların/bulguların özetlendiği tablolar eklenmiştir. *4. bölümde*, kolektif mekan tasarımlarını; biçimsel ve anlamsal bağlamda derinleştirmiş gözlemler ve analiz çalışmaları ele alınmıştır. *Sonuç bölümünde*, süreçte faydalanılmış kaynakların/yöntemlerin ve çıktılarının; kolektif mekanların tasarım ilkeleri; mekan olgusu; tasarım süreci; mimarlık disiplininin kapsamı bağlamında sağladıkları kazanımlar özetlenmiştir.

1. Kolektif Mekan Olgusu Üzerine

Mimarlık uygulamalarının ve eğitiminin teknolojik gelişmelerden etkilendiği 21. yüzyılda; mimarların/eğitimcilerin ilgisinin bina ölçeği ötesine yönlendiği gözlemlenmektedir. Sanat, felsefe gibi alanların yanı sıra yerleşim ölçeğine uzanan ilgi, mimarlık disiplininin sınırlarının sorgulanmasına sebep olmakta; akademisyenleri kabaca bina ölçeği ve ötesine yönelenler olarak bölmüştür (FAAC, 2017; D'Aprile, 2018).

Mimarlık disiplini; fizik mekanlarla yaşamsal dinamikler arası ilişkilerin incelenmesini ve kurgulanmasını kapsar. Verili işlevlerin yapısal biçimlere yerleşti-

rilmesinin ötesine geçen mimari tasarım edimi; yaşamla fizik mekan ilişkilerinin ölçekler arası gözetilmesini gerektiren subjektif/objektif bileşenli yaratıcı bir edimdir. Gerek bina ölçekli, gerekse bina ötesi ölçekli yerleşimler; belli biçimlerdeki fiziksel büyüklükler olmalarının ötesinde; kültürel/sosyal/siyasal/ekonomik/zamansal/işlevsel boyutların bütünleştiği olgulardır. Mimari tasarım eğitiminde; çalışılan bölgelerdeki sosyal dinamikler ışığında hangi kamusal/özel hizmetlere ihtiyaç duyulduğu ve ne tür kamusal/özel mekanların üretilmesi gerektiğinin farklı ölçekler bağlamında sorgulanması önemlidir. Gayri resmi sokak köşelerinden başlamak üzere daha geniş toplumsal dinamiklerin sahneleri olan kamusal mekanlar; mütevazı karşılaşmalardan şenliklere farklı ölçekte etkileşimlerin kurulabilmesine fırsat verirler. Farklı ölçeklerde süregiden yaşamın sahneleri olan kamusal mekanlar; tasarımlarına bağlı olarak az veya daha çok kullanılabilirlik kazanırlar (Carmona, M.; 2018). Kısa vadeli izole parçalara odaklanması, tek tip kullanıcıya hizmet veren homojen kamusal mekanların tasarlanması; yaşamın ve kültürün özelleştiği, sosyal dinamizmi düşük kentsel çevreler oluşturur (Carmona, M.; 2021). Canlı yaşam dinamikleri içerecek kamusal mekanların tasarımı sürecinde; yaşam ve fizik mekan bütünlüklerinin gözetilmesi, kolektivizm ilkeleri çerçevesinde kümülatif kararlar alınması önemlidir. Bu düşünceler ışığında 2018-2022 yılları arasındaki eğitim sürecinde; kolektif mekan olgusu merkeze alınmıştır. Kamusal mekanların; salt kamuya ait oldukları ve herkese giriş hakkı tanımları gerektiği kabulüne karşı çıkan mimar de Solà Morales; 20. yüzyıl sonunda kolektif mekan olgusuna dikkat çekmiştir. Solà Morales, karma işlevli hibrit binaları da bir tür olarak dahil ettiği kolektif mekanları; özel kullanıma fırsat veren kamusal mekânlar, kamusal kullanıma izin veren özel mekânlar, veya kısaca kamusal/özel kullanım arasındaki spektrumda konumlanan kentsel mekanlar olarak tanımlamıştır. Ne tamamen kamusal; ne tamamen özel olan, ama aynı anda her ikisi olan kolektif

mekanlar; ikonik değerler içerir, kentlerin tipolojisini ve morfolojisini zenginleştirir, kentsel mekanın karmaşıklığını ve zenginliğini çoğaltırlar (de Solà Morales, 1992). Diğer yandan mutlak bireyselliği değil, toplumsallığın varlığını gereksindiren özel mekan olgusu; kullanıcılarının kişisel özellikleri ve sosyal/kültürel aidiyetleri bağlamında tanımlanır. Bireysel özellikler/ihtiyaçlar doğrultusunda genişleyen veya daralan özel mekanların; dinamik ve değişime maruz olan yapıları (Madanipour; 2003); kolektif mekan olgusu bağlamında dikkate alınmalıdır. Örneğin; kamusal ve özel mekanların bütünleştiği kolektif mekanların kodlanmasında da kilit rol oynayan erişim olgusu; kamusal mekan olgusuyla ilintilendiği halinden (bir alana daha fazla insanın erişimi) farklılaşır. Çünkü; kamusal ve özel mülkleri içeren kolektif mekanlar; sınırlı sayıda insan veya bir kalabalık tarafından eş zamanlı paylaşılabilen, birçok bölgesel sınırla tanımlanan çoklu kolektif seviyeler (mahrem/namahrem) barındırırlar. Bu seviyelerde bazı kullanıcılar kendini güvende bazılarıysa tehdit altında hissedebileceklerinden; kolektif mekanların kullanımında tolerans esas olmalıdır. Kolektif mekanlar; açık alanın en erişilebilir kısımlarından başlayarak (sokak/mezdan/park) en az erişilir kısmına (örneğin bir yatak odasına erişim sağlayan bir gece girişi) devam ederler; dolayısıyla açık/yarı açık veya kapalı, büyük veya küçük, gizlenmiş veya görünür olabilirler (Scheerlinck, 2013). Çağdaş mimarlar mikro kozmoslar olarak tanımladıkları kolektif mekanların niteliklerinin günümüzde yeniden tanımlanmalarının, özelliklerinin ve rollerinin çağdaş mimarlık gündemine taşınması gerektiğini düşünmektedirler (Avermaete, Hooimeijer, Schrijver; 2006). Kamusal/yarı kamusal/özel kullanımlara eş zamanlı hizmet veren kolektif mekanların; kentlerin tipolojik ve morfolojik zenginliğine katkı sunduklarının tespiti, çeşitlilik içeren toplum-topluluk-birey ilişkilerinin kentsel yaşamı zenginleştirdiğini imler. Dolayısıyla kolektif mekan olgusu; sadece kentsel ortamlarda değil; toplum-topluluk-bireyler arasında kalıcı/geçici etkileşimlerin yaşandığı her ölçekteki mekan bağlamında önemlidir. Bu sebeple;

2018-2022 arasındaki eğitim sürecinde; toplum-birey dinamiklerinin yoğunlaştığı kentsel ortamların yanı sıra; topluluk-birey etkileşimlerinin sahneleri olan kırsal yerleşimlerle doğal alanlarda da çalışılmış; açık/yarı açık/kapalı kolektif mekanlar tasarlanmıştır. Süreçte;

- kamusal fizik mekanlardan ziyade toplumsal yaşama odaklanması;
- benzer kentler yaratan mekansal kurgulardan kaçınılması;
- eski/güçsüz/sorunlu alanlara yönelinmesi;
- gündelik yaşam eylemlerinin ve özel etkinliklerin (*şenlikler*) önemsenmesi;
- meydanlardan ziyade sokaklara/doğal alanlara odaklanması;
- çeşitliliği artan kentsel nüfusun değişen taleplerinin gözlemlenmesi;
- tavsiyeleri (*Banerjee, 2001*) dikkate alınmıştır.

2. Kolektif Mekanların Tasarımında Faydalanılmış Kaynaklar

Somut kolektif mekanların izlerinin sürüldüğü ve yenilerinin tasarlandığı 2018-2022 arasındaki eğitim sürecinde;

- yaşama dair evrensel konulara, dönemsel/güncel sosyal olgulara ve toplum-topluluk-birey dinamiklerine odaklanan sanat eserleri;
- yerleşimlerin fiziksel yapılarının/dönüşümlerinin araştırıldığı kentsel morfoloji bilim dalında kategorize edilmiş temel morfolojik elemanlar;
- yaşam-fizik mekan bütünlüğüne ışık tutan kuramsal eserler;
- doğa/kültür/zaman olgularının bütünlüştüğü, bedensel/zihinsel/duygusal deneyimin yoğunlaştığı fenomenolojik yolculuklar, olmak üzere 4 ana kaynaktan faydalanılmıştır.

2.1 Sanat Eserleri ve Kolektif Mekanlar

Sanatçılar; hayvanlar/bitkiler/insanlar olmak üzere tüm canlıların eylemlerinin, doğaya dair (*rüzgar/deniz/ışık/ısı vs.*) olguların/malzemelerin/yapısal elemanların biraraya gelişleriyle oluşan mekan olgusunu; sosyal yaşamdan ayırmaksızın kavrarlar

(*Pallasmaa, 2009; 2011*). Sanat eserlerinin merkezine; sosyal/siyasal/ekonomik/kültürel/işlevsel/biçimsel boyutların bütünlüştüğü kentsel mekan olgusunun da ana bileşeni olan; toplum-topluluk-birey dinamikleri yerleşir. Sanatçılarla kıyaslandığında planlamacılarla mimarların özellikle 20. yüzyıl itibariyle; bina ve ötesi ölçeklerdeki mekansal tasarımlarında sosyal yaşam ve fizik mekan bütünlüklerini ihmal ettikleri; işlevsel ve biçimsel boyutlara öncelik verdikleri görülmektedir (*Lampugnani, 2011; Sonne, 2014*). Bölgelerin doğal/topografik/demografik özelliklerinden ilham alan mimarlar olsa da; fiziksel kent mekanının sosyal yaşamla bütünselliğine öncelikle modern sanat eserleri ışık tutmuştur (*Hauser, 2011; Lampugnani, 2011*). Modern yaşamın ürettiği sosyal dinamiklerin ve modern bireyin psikolojik süreçlerinin araştırıldığı kaynaklar olan modern sanat eserlerinde mekan; fiziksel elemanların biraraya gelmesiyle oluşan büyüklükler/biçimler olmanın ötesinde; fiziki/fizik ötesi unsurların bütünlüştüğü bir olgu olarak betimlenmiştir. Modern yaşamın genelde sürtüşmeli toplum-birey dinamiklerine ışık tutan bu eserler; kamusal/özel kullanımların ara kesitinde konumlanan kolektif mekanların izinin sürülebileceği kaynaklardır (*Alangoya, 2021*). Sosyal yaşamın fiziksel sahnelerle bütünlüştüğü edebi (*öyküler/romanlar/anular*) ve görsel sanat eserleri (*filmler/resimler/karikatürler/heykeller*), mekan olgusunun çok katmanlı yapısına işaret ederler. Mimarlık eğitiminin farklı sanat dallarıyla ilişkilendirilmesi gereği; öncelikle 1919'da Bauhaus okulunda ifade edilmiştir (*Gropius, 1965; Wingler, 1975 ve 1977; Pasin, 2017*). Yaratıcılığın teknik koşullamalardan kurtarılması amacıyla sanatsal üretimin referans alındığı Bauhaus okulunun pedagojik yaklaşımı; mimarlık öğrencilerinin eğitimleri sürecinde yaşama dair kişisel görüşlerini tasarımlarına aktarmalarını destekler. Mimarlık öğrencilerinin bu konularda pasif kaldıkları, mezun olduklarında sosyal/politik meselelere mesafeli durdukları tespit edildiğinden (*Crysler, 1995*); 2021-2022 arasındaki eğitim sürecinde; yaşama dair evrensel konulara, dönemsel/güncel sosyal

dinamiklere değinilmiş; ‘Kızıl ölümün maskesi’ (E.A. Poe, 1842); ‘Görünmez kentler’ (I. Calvino, 1972); G. Matta-Clark ve R. Mueck eserleri öğrencilerin seçimine sunulmuştur. Kolektif mekan olgusunun ve sanat eserlerinin mimari tasarım eğitiminde yeralması; yaşam-fizik mekan bütünlüklerine, kentsellik ve mekan olgularının fizik ötesi boyutlarına ışık tutacak; (Pallasmaa, 2012) yaratıcı tasarım ediminin sübjektif/objektif bileşenlerini sergileyecek; öğrencilerin hayal ve uslamlama gücünü kuvvetlendirecektir.

2.2 Temel Kentsel Morfolojik Elemanlar ve Kolektif Mekanlar

Modern sanat eserlerinde betimlenen toplum-birey dinamiklerinin fiziksel sahneleri; sanatçının ve/veya okuyucunun zihninde morfolojik öğelerle inşa edilir. Kentsel dokuların dönüşüm süreçlerinin incelendiği, geleceğe dair öngörülerin yapıldığı kentsel morfoloji bilim dalında; kentlerin fiziksel dokusunu oluşturan temel morfolojik elemanlar; yollar/yol ağları, parseller, binalar, doğal elemanlar olarak sınıflandırılmıştır. Bina ve doğa ölçekleri arasında devinen morfolojik elemanlar; toplumsal yaşamın başından günümüze her ölçekte yerleşimler oluşturlar (Oliveira, 2016). Kamusal ve/veya özel kullanıma hizmet veren temel morfolojik elemanların; belirli bir yaşam kültürünü yansıtan dokusal bir bütünlük içinde bir araya gelmeleriyle morfolojik bölgeler oluşur. Zaman içinde büyüyen morfolojik bölgeler yakın ilişkiler kurmak üzere farklı yaşam kültürlerini yansıtan; dolayısıyla farklı dokular içeren diğer morfolojik bölgelerle birleştiklerinde kentler oluşur (Kropf, 2018). Böylece yeryüzü; toplumsal yaşamın oluşumundan günümüze her biri farklı yaşam kültürleri yansıtan zengin çeşitlikte yerleşimlerle bezenmektedir (İnceoğlu, 2016-2020). Yerleşimlerde içerilen yaşam ve fizik mekan bütünlüklerinin farklı ölçeklerde okunabildiği haritalar/hava görselleri ve maketler; bir mektup niteliği kazanırlar. Nüfus yoğunlukları çok veya az olabilen kentsel yerleşimler gibi; seyrek nüfuslu kırsal yerleşimlerin de fiziksel dokuları temel morfolojik

elemanlar aracılığıyla oluşmuştur. Ölçeği ne olursa olsun her yerleşim; barındırdığı toplum-topluluk-birey dinamikleriyle fiziksel dokunun bütünleştiği oluşumlardır. Dolayısıyla tıpkı yerleşimler gibi fiziksel dokuyu oluşturan temel morfolojik elemanlarda fiziksel bir büyüklük içermelerinin ötesinde; toplum-topluluk-birey arasında süregiden dinamiklerin kamusal/yarı kamusal/özel kullanıma hizmet veren, açık/yarı açık/kapalı olabilen sahneleridir. Geleneksel/modern/çağdaş kentler ve kırsal yerleşimler farklı ölçeklerde;

- kamusal kullanımlı doğal (tepeler/koruluklar/su öğeleri/adacıklar vs.) ve yapılı (ulaşım hatları: caddeler/sokaklar/köprüler; parseller: meydanlar/avlular/parklar/kampüsler/kamusal binalar) morfolojik elemanlar;
- yarı kamusal/yarı özel kullanımlı doğal (kentsel tarım alanları, tarihi binaların bahçeleri) ve yapılı (ticaret/üretim/spor/egitim/kültür/turizm/sağlık yapıları/saraylar) morfolojik elemanlar;
- özel kullanımlı doğal/yapılı morfolojik elemanlar (bahçeler/araştırma merkezleri/laboratuvarlar/sanatçı işlikleri/konutlar) içerirler. Genelde yalıtık olarak kullanılan farklı ölçekteki morfolojik elemanların ‘kombine edilmesi’; eşzamanlı kullanım çeşitliliği ve zengin mekansal deneyimler sunan kolektif mekanların oluşumunu destekler (Alangoya, 2021). Mekan olgusunun mikro/makro ölçekler arasındaki ilişkilerle örüldüğü; bir bina süsü detayıyla kent dokusu arasında ilişkiler kurulabildiği (Salat, 2011) unutulmamalıdır. Kolektif mekan olgusu; yaşam ve fizik mekan bütünlüğünün bina ölçeği bağlamında da dikkate alınmasını; binaların eş zamanlı olarak hangi kamusal/yarı kamusal/özel kullanımlara hizmet verebileceklerinin mercek altına alınmasını gerektirir.

2.3 Kuramsal Eserler ve Kolektif Mekanlar

Mekan olgusu; çağdaş olsun/olmasın mimarlar ve kuramcılar/sosyologlar/edebiyatçılar/filozoflar tarafından irdelenen bir olgu ola gelmiştir. Mekanların fiziksel elemanlarının arketipik anlamlar ve toplum-topluluk-birey dinamikleriyle ilişkilendirilerek irdelendiği felsefik/sosyolojik eserler; eş zamanlı kamusal/

yarı kamusal/özel kullanımlı kolektif mekanların özelliklerinin açıklanması bağlamında önemli kaynaklardır. Temel kentsel morfolojik elemanlardan olan özel kullanımlı binalar dahi balkonlar/bağlantı elemanları/mahrem veya ortaklaşa kullanılan birimler olmak üzere; mikro ölçekte kamusal/ özel ve arası kullanımlara eş zamanlı hizmet veren açık/yarı açık/kapalı alanlar barındırırlar. Bina ölçekli mekan olgusu üzerine kaleme alınmış kuramsal çalışmalarda; çağdaş olan/olmayan binaların fiziksel bütünlüğünü oluşturan yatay/düşey elemanlar, bunların aralarında ve çevreleriyle kurdukları ilişkiler irdelenir. Kolektif mekan olgusunun merkeze alındığı eğitim sürecinin 2019-2022 yılları arasında; Gottfried Semper (1803-1879) ve Gaston Bachelard (1884-1962) olmak üzere 2 kuramcının çalışmalarından faydalanılmıştır.

19. yüzyılın önemli mimarlık kuramcılarında Alman mimar Gottfried Semper; mimarlığın 4 temel elemanını; fizik mekan hacmini saran/oluşturan/sınırlayan düşey yüzeyler, taşıyıcı çatki sistemi, zemin, ve ortak yaşamın manevi merkezi ocak elemanı olarak sınıflandırmıştır. Semper'e göre 4 temel eleman; 4 zanaatsal etkinlik ve 4 temel malzemeyle ilişkilendirir; düşey yüzeyler-dokumacılık-tekstil; çatki sistemi-marangozluk-ahşap; zemin-duvarcılık-taş; ocak-seramik yapımı-toprak (Quitzsch, 1981). Semper'in; temel elemanları, temel zanaatsal etkinlikleri, temel malzemeleri bütünluştiren "metabolizma/malzeme dönüşüm" kuramı (Stoffwechsel Theorie); tasarımcılara mekan tasarımı sürecinde faydalanacakları ilkeler kazandırır. 4 temel eleman/zanaatsal etkinlik/malzeme arasında kurulabilecek zengin değiş tokuş ilkelerinin aktarıldığı "metabolizma veya malzeme dönüşüm" kuramı; basit bir inşa etme eyleminin nasıl bir mekan kurma sanatına dönüştüğüne, bina ölçekli mekan olgusu ile yaratıcı tasarım ediminin sistematik yapısına ışık tutar. Kolektif mekan olgusunun merkeze alındığı eğitim sürecinin 2019-2022 yılları arasında faydalanılmış "Mekanın şiiiri" başlıklı eserde; fizik mekanla kullanıcı arasındaki ilişki irdelenir. Fransız filozof

Gaston Bachelard; ev'in tavan arası/kiler/bodrum gibi mekansal birimleriyle ev'de yaşayan bireylerin özgürlük/odaklanma/sükunet/paylaşım/saklanma/korku gibi temel deneyimlerini ilişkilendirir; bireyin yuva'sıyla kurduğu yakın ilişki aracılığıyla mekan olgusunun psikolojik temellerine değinir. Fizik mekanla duyguların birbirlerini nasıl beslediklerinin irdelendiği eser; fizik mekanların/eylemlerin/duyguların arketipik (öncül) anlamlarına ışık tutar (Bachelard, 1971).

G. Semper'le G. Bachelard'ın eserleri; kolektif mekanların tasarımı bağlamında yeni ilkelerin oluşturulmasına ilham vermiştir. Yazar, mimarlık/felsefe/sosyoloji dallarında üretilmiş diğer kuramsal eserlerin de; mekan olgusunun kavranmasında ve kolektif mekanların tasarımında faydalar sağlayacağını düşünmektedir.

2.4 Doğa-Kültür-Zaman'a Fenomenolojik Yolculuklar ve Kolektif Mekanlar

Toplum-topluluk-birey arası dinamiklerle fiziksel sahnelerin bütünlüştüğü mekan olgusu; sanat eserleri aracılığıyla öncelikle duygusal; morfolojik elemanlar aracılığıyla öncelikle gözlemsel; kuramsal eserler aracılığıyla öncelikle zihinsel; fenomenolojik yolculuklar aracılığıyla öncelikle bedensel bağlamda deneyimlenir. Mimari tasarım sürecinde çalışılacak bölgelerdeki doğal/yapılı fizik mekanların, sosyal yaşamın (eylemlerin/kullanıcıların), tektonik kültürün (strüktür/malzeme), iklimsel özelliklerin objektif düzlemde tespit edilmesinin yanı sıra; bunların ilişkilerinin yansıdığı mekansal atmosferin sübjektif deneyimi vazgeçilmezdir (Pallasmaa, 2012). Kentsel merkezlere/çepperlere/kırsal yerleşimlere yapılan fenomenolojik yolculuklarda toplum-topluluk-birey ilişkileri açısından farklı dinamikler üreten noktaları/hatları keşfeden gezginler; yaşamla fizik mekan bütünlüklerine tanık olurlar. Metropol merkezlerinde günün belirli saatlerinde kalabalıklar üreten kentsel alanlar (meydanlar/ulaşım noktaları); toplum-birey dinamikleriyle morfolojik elemanlar arasında kurulan ilişkilerin karmaşıklaştığı, standart ölçülerin aşıldığı

ortamlardır. Ancak ıssız sokaklar/işlevsiz kalmış boş yapılar (Fauquet, 2019; O'Sullivan, 2019) /kullanılmayan kamusal alanlar/ getto oluşumları/çeperler/yapılı ve doğal bölgeleri çiğneyen otoyollar/köprülerin etrafındaki artık alanlar (Hajer & Reijndorp 2001) /benzer birimlerden oluşmuş banliyöler de; toplum-birey dinamikleriyle morfolojik elemanların ilişkileri açısından standart ilişkilerin/ölçülerin aşıldığı ortamlardandır. Düşük yoğunluklu nüfus barındıran yerleşimlerin (geleneksel/küçük kentler) yaşamsal dinamikleriyle fiziksel sahneleri arasındaki ilişkiler standart normlara ışık tutarlar. Sakin bir gündelik yaşama işaret eden kamusal mekanlarla insan ölçeğine yakın boyutlardaki temel morfolojik elemanların; metropollerdeki dinamik yaşam ve morfolojik elemanlarla kıyaslanması; yaşam-fizik mekan bütünlüklerinin farklılıklarına ışık tutar. Kırsal yerleşimlerdeki morfolojik öğelerin fiziksel özellikleri (boyutlar/adetler/biçimler/malzemeler/teknik/renkler) kentlerdekilerden farklıdır. Değişen çevresel (iklim/doğa) ve sosyal (azalan kullanıcı çeşitliliği/sosyal ilişkiler/gündelik yaşam faaliyetleri/gelenekler) faktörlerin etkisiyle; kamusal/özel kullanımlı morfolojik elemanlar arasındaki fiziksel sınırlar silikleşir. Medeniyetlerin kültürlerinin yansıdığı antik yerleşimlerdeyse günümüzdekilerin niceliklerine/niteliklerine benzemeyen fiziksel sahneler/morfolojik elemanlar deneyimlenir. *Terk edilmiş yerleşimlerde*; kamusal (yollar, meydanlar) /özel (binalar) morfolojik elemanları bütünlüştürmüş kırsal yerleşimlerle; yıkılmış duvarlarından/kırılmış zeminlerinden bitkilerin büyüdüğü, doğaya/zamana teslim olmuş antik kentlere benzerler. Ancak kendilerini inşa etmiş toplulukların terk ettikleri/etmek zorunda kaldıkları böyle mikro dünyalarda akan zamana direnmiş morfolojik elemanların izini süren gezginler; toplulukların yaşam ve terk hikayelerini birlikte deneyimler.

3. Kolektif Mekan Tasarımı

Kolektif mekan olgusunun odağa alındığı 2018-2022 arasındaki her eğitim döneminde, 10-12 mimarlık öğrencisiyle çalışılmıştır. Öğrenciler; bölgesel gündelik

yaşamın sürekliliğini sağlayacak; özel kullanıcıların (sosyal hizmet ihtiyacı duyan vatandaşlar/araştırmacılar/sanatçılar/eğitimciler), bölgesel kullanıcıların (sakinler/çalışanlar/geçerli geçmeler), bölge dışı kullanıcıların (ziyaretçiler) etkileşime geçmelerini destekleyecek eylemler ve hizmet türleri (seyretmek/bilgi-lenmek/sergilemek/araştırmak/üretmek/öğrenmek/ spor aktiviteleri/barınmak) içeren programlar oluşturmuş; açık/yarı açık/kapalı kolektif mekanlar tasarlamıştır. Yaratıcı çıktılar; kolektif mekan olgusunun kapsamının genişletmiş, kolektif mekanların tasarımına dair ilkelere ışık tutmuştur.

3.1 Sanat Eserleri ve Kolektif Mekan Tasarımları

Ne zaman yaratılmış olurlarsa olsunlar sanat eserleri; güncel sorunlarla köprü kuran; - evrensel olgulara (var oluş ve anlam/doğa/yaşamsal döngüler/toplum/birey/adalet/erk/savaş-barış/kamusal-mahrem/özgürlük/düş-gerçek); -toplum-topluluk-birey dinamiklerine (üretim-tüketim modelleri/göç/azınlıklar/sosyal-ekonomik sınıflaşma/eşitsizlikler/cinsiyet ayrımları/tabular/sembol/beden-ölçek-anlam); - çevresel olgulara (afetler/salgınlar/kentleşme/ekoloji/çevresel sorunlar); değinirler.

2021-2022 arasındaki eğitim sürecinde düşüncelerin/hislerin/anıların mekansal tasarımlara aktarılabilmesi amacıyla; öğrencilerin yaşamlarında tanık oldukları olgulara değinmiş sanatçılar ve eserler seçime sunulmuştur:

- “Kızıl ölümün maskesi” (Poe, 1842): Var oluş ve anlam/yaşamsal döngüler/sosyal ve ekonomik sınıflaşma/fırsat eşitsizlikleri/adalet/içerik ve sembol);

- “Görünmez kentler” (Calvino,1972): Kentleşme ve doğa/cinsiyet ayrımı/var oluş ve anlam/düş ve sembol);

- G. Matta-Clarkeserleri (nüfus/kentleşme/doğa/üretim ve tüketim/çevresel sorunlar);

- R. Mueckeserleri (insan bedeni, ölçek ve anlam/kamusal ve mahrem).

Eşzamanlı kamusal, yarı kamusal, özel kullanımlara hizmet vererek yeni etkileşimler yaratacak kolektif mekanların tasarlandığı süreç yaratıcı çıktılarla tamamlanmıştır:

- Seçtikleri eserleri yorumlayarak me-

kansal deneyimler kurgulayan öğrenciler; mekansal enstallasyonlarını ilintili buldukları kentsel ortamlara yerleştirmiş; kentlilerin dikkatini eserlerin mesajlarına yöneltmeyi amaçlamışlardır.

“*Büyük Ev*”: Mahrem ve kamusal olanın fiziksel/sosyal boyutlarına dikkat çekmek isteyen tasarımcı; seçtiği 2 eseri (*Mueck; Büyükoğlan, 1999; Yatakta, 2005*), Taksim meydanıyla bütünleşmiş metro istasyonuna yerleştirmiştir. Günlük koşturmaca içinde metroya giren/çıkan vatandaşların dikkatini çekeceği umulan enstallasyon; deneyime katılmak isteyecek ziyaretçilerin, mahram ve kamusal olgularını sorgulamalarını amaçlanmıştır. (Görsel 1. 2022; Sari, Z.)

“*Yolculuk*”: Tasarımcı; ‘Kızıl ölümün maskesi’ öyküsünün (*Poe; 1842*) mesajlarını; Kadıköy-Üsküdar iskeleleri arasında süre giden deniz yolculuğuyla bütünleştirerek vurgular. Deneyim; sabah/akşam Kadıköy-Üsküdar-Kadıköy arasında kateden yolculara insan yaşamının akışını hatırlatır; yaşamsal döngülere dair anıları canlandırır. (Görsel 2. 2021; Öven, H.)

“*İstanbul’u seyrediyorum gözlerimde endişe*”: Atık fazlalığı/doğanın kirlenmesi/betonlaşan kent olgularına dikkat çeken eserler (*Matta-Clark; Garbage Wall, 1970; Bingo, 1974*) seçen tasarımcı; ziyaretçilerin gerek Halıcı köy parkı kıyısına yerleştirdiği iskeleden Halic sularındaki dubalar üzerinde konumlandığı sergi mekanına ulaşım; gerekse eserleri inceleme süreçlerini; karşı kıyıları kaplamış yoğun yapılaşma manzarası eşliğinde deneyimlemelerini amaçlar. (Görsel 3. 2022; Yeşilirmak, M.)

- Okyanus dipleri/gökyüzü-yeraltı/gezenler/çölleregzotik ormanlar gibi düşsel ortamlarda kurgulanan, kullanıcılarının melekler/periler olduğu mekansal tasarımlar; yaratıcı çıktılarının üretimini desteklemiştir. Düşsel ortamlarda konumlandırılmış mekansal enstallasyonların ayrıca önerilecek somut kentsel ortamlarda da kurgulanması; hayallerin inşa edilebilirliğini kanıtlamıştır. Düşsel ortamlarda kurgulanmış deneyimlerin özünü yansıtan fiziksel bir modülün seçildiği ve öğrencilerce belirlenmiş kamusal ortam-

lara (*meşdanlar/caddeler*) yerleştirildiği süreç; güncel yaşama eklemelenen tasarımların etkilerinin güçlendiğine vetektonik (*strüktür/malzeme*) ve anlam ilişkilerinin önemine ışık tutmuştur.

“*Tuzak kentte buluta sığınan melek*”: ‘Görünmez kentler’ eserinin (*Calvino; 1972*), ‘Kentler ve arzu’ bölümünde 5. sıradaki ‘Zobeide kenti’nin öyküsünü seçen tasarımcı; öykünün cinsiyetler arası bir mücadeleyi aktardığını düşünmüştür. ‘Erkeklerin düşlerinde yarattığı kenti’ bulutlara asılı bir gökyüzü kenti; peşine düşülsede kaçabilmiş kadını; bulutlar oturmış kenti seyreden melek olarak imlemiştir. (Görsel 4. 2022; Khoya, L.)

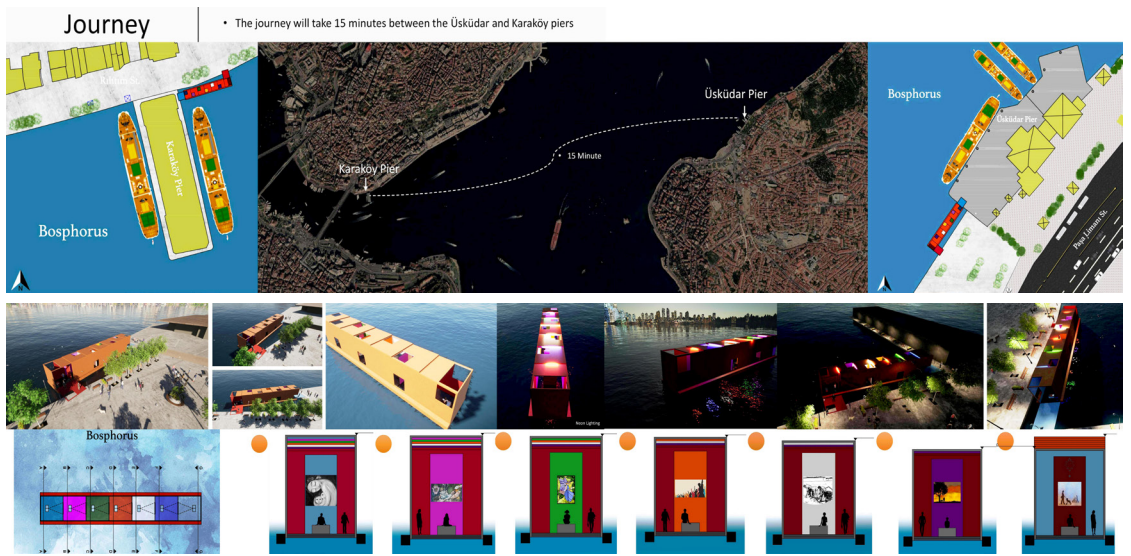
“*Yeraltı suyunu tüketme; yağmur suyunu kullan!*”: ‘Görünmez kentler’ eserinin ‘İnce kentler’ bölümünün ilk öyküsü ‘İsaura kenti’ni seçen tasarımcı; artık sadece perilerin yaşadığı kentte; su/doğa/kent/zaman/yaşam olarak sıraladığı 5 element arasındaki dengenin bozulduğuna dikkat çeker. Issız kentin fizik mekanını öyküde betimlenmiş doğal/yapılı elemanları (*yeraltı gölü ve göle bağlanan borular/musluklar/düzlemler*) dikkate alarak kurgulayan tasarımcı; geleceğinin projeksiyonu yaptığı kente; yağmur suyunu toplamak amacıyla gökyüzüne doğru genişleyen borular eklemiştir. (Görsel 5. 2022; Demirkıran, A.)

“*Kent doğayı yutarsa*”: Tasarımcı, ‘Görünmez kentler’ eserinin ‘Sürekli kentler’ bölümünde 4. sıradaki ‘Cecilia kenti’ni seçmiş; sürekli genişleyen kentlerle doğa arasındaki mücadelenin aşamalarına ışık tutmuştur. (Görsel 6. 2022; Koyuncu, S.)

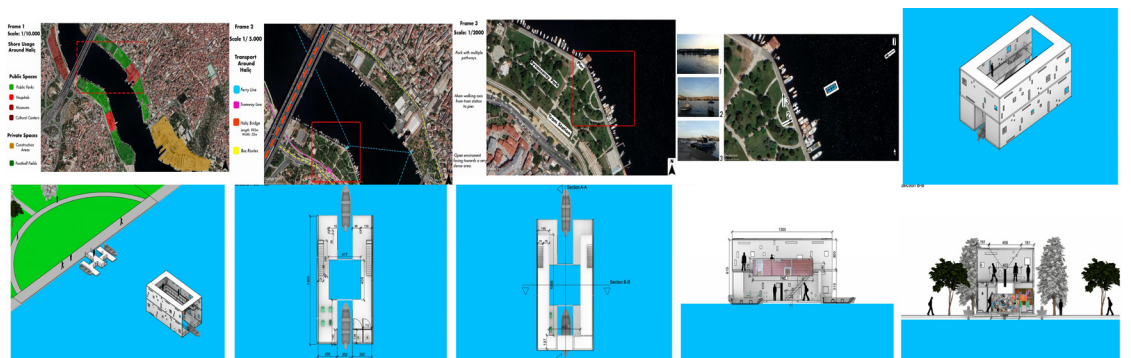
Görsel 1. Mueck, R.; Büyük oğlan (1999) ve Yataкта (2005). 'Büyük Ev', 2022. Sarı, Z.

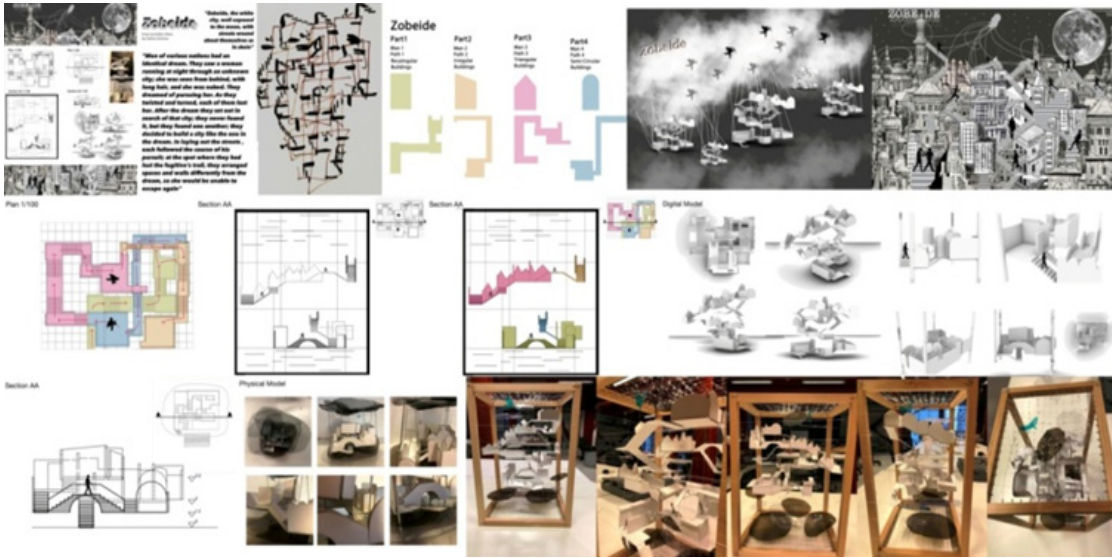

Görsel 2. Poe, E. A.; Kızıl ölümün maskesi (1842). 'Yolculuk', 2021. Öven, H.H.

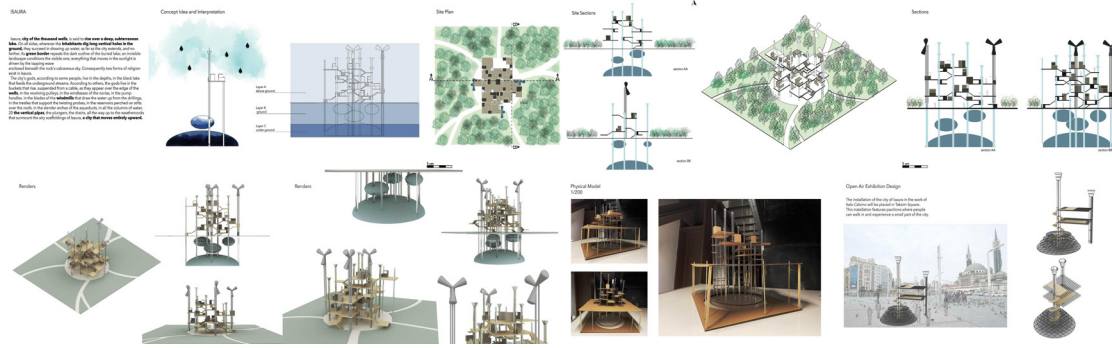

Görsel 3. Matta-Clark, G.; Garbage Wall (1970), Bingo (1974). 'İstanbul'u seyrediyorum gözlerimde endişe', 2022. Yeşilirmak, M.

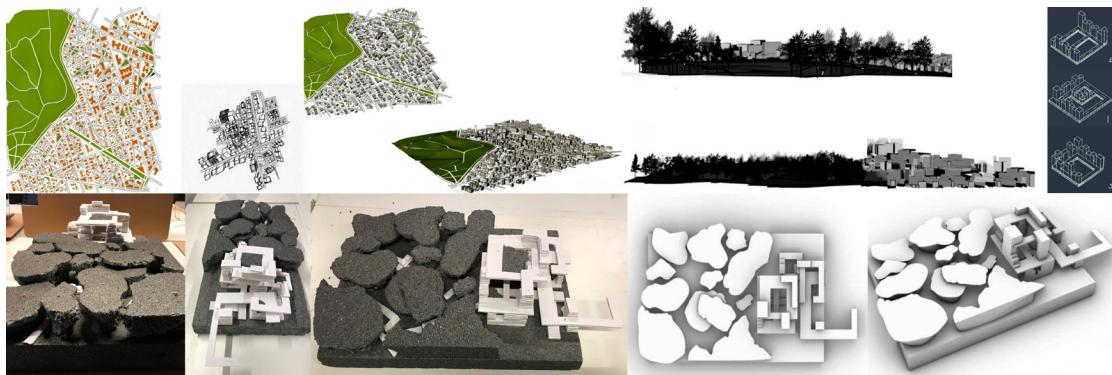

Görsel 4. Calvino, I.; Görünmez kentler (1972). 'Tuzak kente buluta sığınan melek', 2022. Khoja, L.

Görsel 5. Calvino, I.; Görünmez kentler (1972). 'Yeraltı suyunu bitirme!', 2022. Demirkıran, A.

Görsel 6. Calvino, I.; Görünmez kentler (1972). 'Kent doğayı yutarsa', 2022. Koyuncu, S.

Tablo 1. Sanat Eserleri ve kolektif mekan tasarımları, 2021-2022.

Stratejik amaçlar

- mekan olgusunun ve tasarım ediminin fizik/fizik ötesi boyutlarının farkına varılması;
- tasarım edimi sürecinde, güncel sosyal yaşam ve toplumsal konulardan ilham alınması;
- mekansal tasarımlar aracılığıyla sosyal yaşamın zenginleşmesine katkı sunabileceğinin kavranması;
- Mimari tasarım eğitiminde sosyal-psikolojik-duygusal kaygılar gibi tasarımın somut olmayan unsurlarıyla bilinçli ilişkilerin kurulması, farklı değer sistemlerine temas edilmesi.

Kaynaklar

- Evrensel ve sosyal olgulara değinen sanat eserleri: Kızıl ölümün maskesi, (Poe,E.A.,1842); Görünmez kentler, (Calvino, I. 1972); Matta-Clark, G. veMueck, R. eserleri.

Yöntemler

- sanat ve mekan etkileşimi üzerine tartışılması;
- sanat eserlerinde betimlenmiş sosyal yaşamın (toplum-topluluk-birey dinamikleri, global/lokal/dönemsel/güncel sorunlar/değerler); hangi kahramanlar/eylemler/olgular/fiziksel sahneler aracılığıyla aktarıldığının irdelenmesi;
- kurgulanacak deneyimlerin hangi güncel kentsel ortamlara ve/veya düşsel sahnelere eklemlediklerinde eser içeriklerinin vurgulanacağına sorgulanması;
- eserlerin içeriklerine uygun olduğu düşünülen ortamların öğrenciler tarafından önerilmesi;
- sergi/deneyim mekanlarının konumlanacağı ortamların fiziksel/sosyal özelliklerinin irdelenmesi;
- düşsel ortamlarda tasarlanmış sergi/deneyim mekanlarının içerikleri güçlendirecek somut ortamlara eklememesi;
- tektonik (malzeme/strüktür) ve anlam ilişkilerinin düşünülmesi.

Araçlar

- eser içerikleri ışığında kurgulanan deneyimlerle fizik mekan elemanlarının farklı ölçekler/malzemeler içeren çizimler/maketler aracılığıyla temsili

Bulgular

- sanat eserleri aracılığıyla tasarım eğitiminde evrensel/güncel olgular üzerine tartışılabildiği;
- eserlerin içeriklerine dair deneyimlerin; geniş (sokaklar/caddeler/mezdanlar/parklar/kıyıları) ve noktasal (istasyonlar/iskeleler/duraklar/binalar) kamusal mekanlardaki eylemlere eklemelenerek kurgulanabileceği; dolayısıyla yeni toplum-birey dinamikleri üretecek kolektif mekanların tasarımında bölgesel yaşam ve fizik mekan ilişkilerinin gözütmesi gereği;
- mekansal enstalasyonların; eserlerin mesajlarıyla zıtlık/uyum ilkesi ışığında ilişkilenen kamusal ortamlara/eylemlere eklememesinin (*avm'ler*: üretim-tüketim/varoluş-anlam; *kalabalık sokaklar*: çocukların, yaşlı ve engelli vatandaşların hatırlanması/yaşamsal döngüler; *parklar/kıyıları/kentsel dokular*: çevresel sorunlar; çeperler/surları/*ulaşım araçları/istasyonlar*: varoluş-anlam/sosyal sınıflaşma) eserlerin mesajlarını güçlendireceği;
- düşsel ortamlarda kurgulanan deneyimlerin yaratıcı mekansal tasarımların üretilmesini desteklediği; seçilecek modüller aracılığıyla düşsel mekanların somut kamusal ortamlarda inşa edilebileceği; tektonik (strüktür/malzeme) ve anlam arası bağlantılar kurmanın önemi;
- eserlerin içeriğinden alınan ilhamla tasarlanmış kolektif mekanların 3 boyutlu temsillerinin üretiminde (malzeme seçkisi/işlenmesi) beceriler kazanıldığı;
- mekansal enstalasyon tasarımlarının kamusal mekanlardaki gündelik yaşam eylemlerine, toplum-birey dinamiklerine ışık tuttuğu; bedensel/zihinsel/duygusal yoğunluk içeren yeni toplum-birey karşılaşmalarının kurgulanmasını kolaylaştırdığı;
- aynı sanat eserleri seçilse dahi; deneyim mekanlarının öğrencilerin bireysel yorumları kapsamında çeşitlendiği.

3.2 Kentsel Morfolojik Elemanlar ve Kolektif Mekan Tasarımları

Kolektif mekan tasarımının merkeze alındığı mimari tasarım eğitimi sürecinin 2019-2022 yılları arasında; yerleşimlerin fiziksel dokusunu oluşturan doğal/yapılı morfolojik elemanlar irdelenmiştir. Bina ve ötesi ölçekli, özel/kamusal kullanımlı morfolojik elemanların ‘kombine’ edilerek; kamusal/yarı kamusal/özel kullanımlara eşzamanlı hizmet veren kolektif mekanların tasarlandığı süreçte;

a. seçilen alanlarca kapsanan doğal (*bitkiler/tepecikler/su öğeleri/adacıklar*) ve yapılı (*parklar/akşlar/köprüler/basamaklı yollar/meydanlar*) morfolojik elemanların değerleri/sorunları/potansiyelleri belirlenmiş;

b. bölgesel gündelik yaşam (*eylemler/hizmetler/kullanıcılar*) değerler/sorunlar/potansiyeller bağlamında araştırılmış;

c. tasarlanacak mekansal birimlerin/elemanların; yakın çevredeki bina ve ötesi ölçekli, tarihsel/güncel morfolojik elemanlarla ‘nasıl kombine edilecekleri’ (*bağlantılar/çoğaltmalar/görsel ilişkiler*) ve ‘neden kombine edilecekleri’ sorgulanmıştır.

Süreç; kolektif mekanların tasarım ilkelelerine ışık tutan çıktılarla tamamlanmıştır.

- Kamusal kullanımlı morfolojik elemanların alt kategorilerinin (*parseller; parklar/meydanlar/kıyıları*) çeşitlenmesiyle (*kent parkları/cep parklar/mahalle parkları*) gündelik yaşam zenginleşir. Bireysel tasarımların; örneğin kentlilerin çeşitli sebeplerle biraraya geldiği (*gelip geçmek/dinlenmek/izlemek/okumak/çalışmak/kutlamak/spor-kültür-sanat-üretim faaliyetleri/barınmak*) kent parklarıyla nasıl combine edileceğinin (*bağlantılar/çoğaltmalar/görsel ilişkiler*) sorgulanması önem kazanır.

‘Binadan geçen köprü veya kente karışan bina’: Bergama ilçesi merkezinde seçtiği alandaki tarihi/güncel doğal/yapılı değerleri görünür kılmayı, özel/bölgesel/bölge dışı kullanıcıların etkileşimler kuracağı bir kent parkı oluşturmayı amaçlamış tasarımcı; ‘Antik kentleri araştırma merkezi ve make üretim atölyeleri’ programını önermiş; bina ölçeğindeki elemanlarla, yakın çevredeki bina ötesi ölçekli doğal (*nehir/boş doğal alan*) /yapılı (*köprü*) morfolojik

elemanları kombine etmiştir. (*Görsel 7. 2019; Öztürk, A.*)

- Kolektif mekan kurgularında; bina ölçekli, yarı kamusal kullanımlı yapısal elemanlar/mekansal birimler; kentsel ölçekli, kamusal kullanımlı morfolojik elemanlarla ilişkilenebilir.

‘Köprüyü bul!: Harita ve gerçek çakışırca’: Haliç kıyı şeridindeki doğal/yapılı morfolojik elemanların ve sosyal dinamiklerin dönüşümüne ışık tutmayı, özel/bölgesel/bölge dışı kullanıcılar arasında etkileşimler yaratarak bölgesel gündelik yaşamı canlandırmayı amaçlamış tasarımcı; bina ölçekli yapısal elemanları, doğa (*deniz*) ve kentsel (*kıyı parkı/köprü*) ölçekli morfolojik elemanları kombine ederek; bir ‘Haliç dönüşüm müzesi’ tasarlamıştır. 3 dış cephesinde bükülmüş bir Haliç kıyı bandı haritasının temsil edildiği müze binasının 3 iç yüzeyi; Haliç’in doğal/yapılı/sosyal değerlerinin dönüşümü hakkında bilgi veren bükülmüş dijital bir sergi yüzeyi olarak değerlendirilmiştir. ‘Müzenin’ altına asıldığı Haliç köprüsünün gerçek konumuyla; sergi yüzeyinde temsil edilen köprünün konumunun (*zeminde*) çakışması; serginin teraktif boyutunu arttırmıştır. Doğa/kent/bina/toplum/birey ölçeklerini bütünleştiren tasarım; ziyaretçilerini geçmişle bugün arasında bir mekansal deneyime dahil eder. (*Görsel 8. 2022; Yeşilirmak, M.*)

- İçeriksel/görsel/fiziksel açılardan ilgi çeken mimari programların önerilmesi; kentlilerle özel kullanıcılar arasında etkileşimlerin kurulduğu, bina/kent/doğa ölçekli morfolojik öğelerin ilişkilendiği kolektif mekanların oluşmasını destekler. Kamusal kullanımlı morfolojik öğeler (*yol*), gündelik kent yaşamının akışını mümkün kılan donatılarla (*taşınlar*) bütünleştiğinden; programlarının içerikleri dikkat çeken kolektif mekanlar; bölge sakinleriyle program kullanıcılarının ötesinde; gündelik yaşam gairesindeki yolcuların da bölgedeki doğal/yapılı değerlerin farkına varmasına, doğa/canlılar/yaşam/kent/toplum/zaman olguları üzerine düşünelere dalmasına fırsat verir.

'Zamanda yolculuk: Dinozorlar Bahariye Adalarında': Tasarımcı; Haliç kıyısındaki doğa (deniz/adacıklar) ve kentsel (kent parkı/tramvay hattı) ölçekli morfolojik elemanlarla, bina ölçekli morfolojik elemanı (müze); niceliksel/niteliksel özellikleri dikkat çekici sergi nesnelere aracılığıyla (dinozorlar); fiziksel/görsel bağlamda combine etmiş; özel/kamusal kullanıcılar (ziyaretçiler/yayalar/yolcular) arasında etkileşimler sağlamıştır. (Görsel 9.2022; Değer, C.)

-Maddi/manevi sorunlardan muzdarip gruplara/bireylere (göçmenler/evsiz vatandaşlar/sığınma ihtiyacındaki kadınlar/çocuklar) hizmet veren programlar; kullanıcıların alışkanlıklarıyla konumlandırılacakları bölgelerdeki fiziksel/sosyal özelliklerin uygunluklarının sorgulanmasını gerektirir. Gerek kendi, gerek bölgesel kullanıcılarla (sakinler/çalışanlar) aralarında kuracakları ilişkiler; bu kırılğan vatandaşların toplumsal yaşama katılmalarını olumlu yönde desteklemelidir. Kullanıcılarına sosyal destek sunan mekanların; kamusal/yarı kamusal/özel kullanımlara eşzamanlı hizmet vermeleri ve yakın çevredeki doğal/yapılı morfolojik elemanlarla combine edilmeleri önem kazanır.

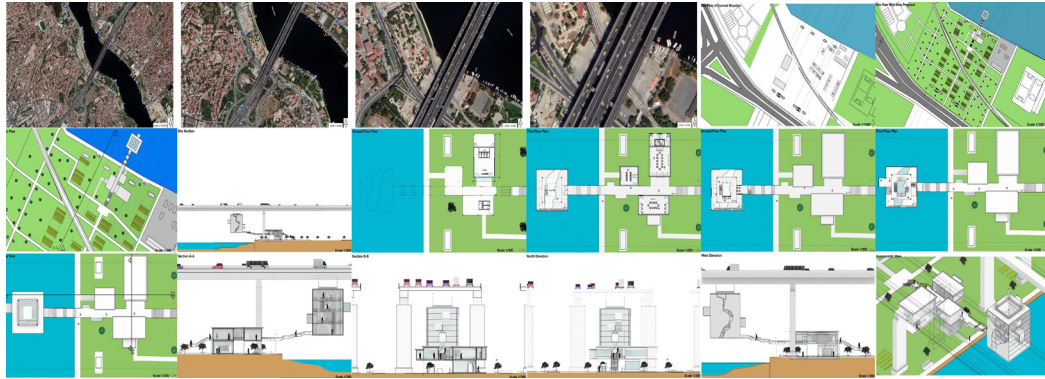
'Evsiz vatandaşlara bir bostan-bir sokak-bir yuva': Tasarımcı; evsiz vatandaşların yeni yuvasını; yoğun bir kentsel dokuda konumlandırmak yerine kamusal/yarı kamusal kullanıma hizmet veren doğal bir morfolojik elemanla ilişkilendirmek istemiştir. Yedikule'de tarihi bostan parselleri içinde konumlandığı yeni 'yuva'yı bostanlıktaki kamusal kullanımlı patikayla combine eden tasarımcı; özel/bölgesel kullanıcılar (bostancılar/pazarıcılar/alışveriş yapanlar/sakinler) arasında destekleyici sosyal dinamiklerin oluşmasını amaçlamıştır. (Görsel 10. 2021; Aktaş, G.B.)

'Kökenlerimiz.W Evsiz vatandaşlara bir bostan-bir agora-bir yuva': Tasarımcı; kamusal kullanıma hizmet veren doğal bir morfolojik elemanı (bostan); özel kullanıma hizmet veren bir iç avluyla combine ederek; (ekim/dikim faaliyetleri yapılabilecek, toplu yemek yenecek) bir agora oluşturmuş; özel kullanıcıları sosyal yaşamda yer edinmek istemeleri yönünde yöreklendirmeyi

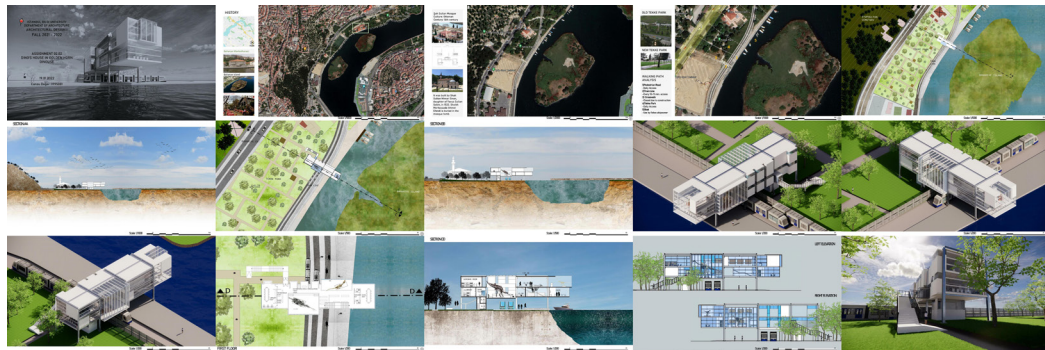
amaçlamıştır. (Görsel 11. 2021; Yıldırım, U.)

Görsel 7. 'Binadan geçen köprü veya kente karışan bina'. 2019; Öztürk, A.

Görsel 8. 'Köprüyü bul! Harita ve gerçek çakışırsa'. 2022; Yeşilirmak, M.

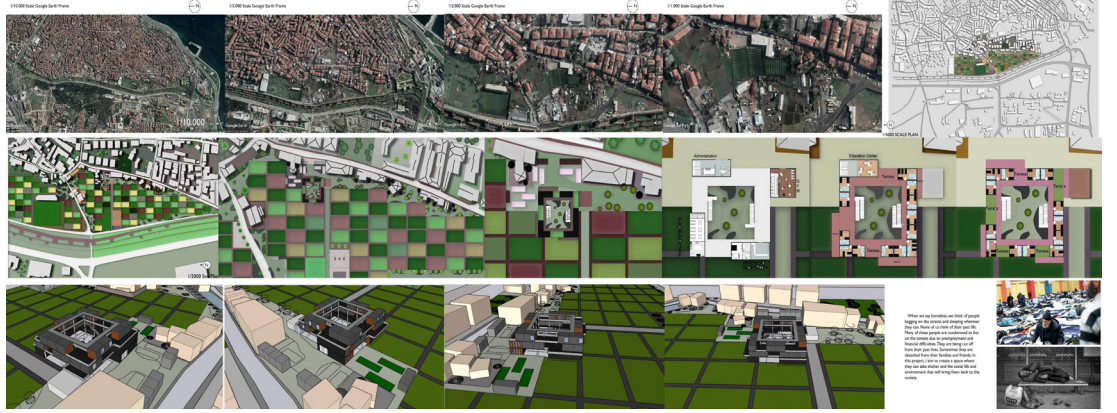

Görsel 9. 'Zamanda yolculuk: Dinozorlar Bahariye Adalarında'. 2022; Değer, C.

Görsel 10. 'Evsiz vatandaşlara bir bostan-bir sokak-bir yuva'. 2021; Aktaş, G. B.

Görsel 11. 'Kökenlerimiz. Evisiz vatandaşlarımıza bir bostan-bir agora-bir yuva'. 2021; Yıldırım, U.

Tablo 2. Kentsel morfolojik elemanlar ve kolektif mekan tasarımları, 2019-2022.

Stratejik amaçlar

- mimarlık öğrencilerinin mekansal tasarım sürecinde bölgesel bağlamı gözetmeleri;
- çevremizdeki ve çalışılan bölgelerdeki sosyal olgularla fiziksel sahnelerle arasındaki ilişkilerin irdelenmesi ve farklılık gösteren değerlerin/sorunların keşfedilmesiyle; sosyal bilincin kazanılması, mimarlık disiplininin geniş hizmet alanının farkına varılması;
- nicelikleri/nitelikleri/kullanıcıları farklılık gösterse de; kamusal/yarı kamusal/ özel kullanımlı fizik mekanların; kentsel/kırsal yerleşimlerdeki sosyal yaşamın sahneleri oldukları.
- mekansal tasarımların sosyal yaşamın zenginleşmesine katkı sunabilecekleri.

Kaynaklar

- Kentsel morfoloji bilim dalında incelenen temel morfolojik elemanlar

Yöntemler

- kamusal/yarı kamusal/özel kullanımlara hizmet veren temel morfolojik elemanların öğrenilmesi;
- çalışılacak kentsel/kırsal bölgelerde bireysel tasarım alanı seçiminin öğrencilere bırakılması;
- çalışılacak bölgelerdeki/tasarım alanlarındaki; bina ve doğa ölçeği arasındaki morfolojik elemanların fiziksel özelliklerinin incelenmesi;
- bunların hangi kamusal/yarı kamusal/özel kullanımlara hizmet verdiklerinin; dolayısıyla hangi toplum-topluluk-birey dinamiklerinin sahneleri olduklarının sorgulanması;
- değerler/sorunlar/potansiyeller ışığında toplum-topluluk-birey etkileşimlerini güçlendirecek, eşzamanlı kamusal/yarı kamusal/özel hizmetler sunacak programların oluşturulması;
- programlarla bütünleşecek fiziksel sahnelerin yapısal elemanlarının; yakın çevredeki ölçekleri/kullanımları farklı morfolojik elemanlarla 'kombine edilmesi'.

Araçlar

- kullanıcı profilleri arasında etkileşimlere fırsat verecek programların gereksindireceği açık/yarı açık/kapalı mekanların bölgedeki morfolojik elemanlarla kurdukları ilişkilerin farklı ölçeklerdeki maketlerle/çizimlerle temsili.

Bulgular

- bina ölçeğindeki özel kullanımlı mekansal elemanların; bina ötesi ölçekli morfolojik elemanlarla *kombine edildiklerinde* kamusal/yarı kamusal nitelikler kazanacakları, kamusal/yarı kamusal/özel kullanımlara eş zamanlı hizmet vererek zengin toplum-birey ilişkilerinin kurgulanmasına aracılık edecekleri;
- bina ötesi ölçekteki morfolojik elemanlarla bina ölçekli yapısal elemanların/mekansal birimlerin *kombinasyonları* aracılığıyla; açık/yarı açık/kapalı kolektif mekanların tasarlanabileceği;
- mimari tasarım sürecinde kentsel morfolojik bilim dalı ve mimarlık disiplini arasında kurulan ilişkilerin; bölgesel bağlamın gözetilmesini ve ölçekler arası düşünmeyi teşvik ettiği;
- tasarım ediminin; analiz çalışmalarıyla bireysel tasarım süreçlerinin bütünleştiği ölçekler arası bir edim olduğu;
- çalışılan bölgelerde bireysel tasarım alanı seçimi ve program oluşturulmasının yaratıcı sürecin önemli bir parçası olduğu;
- morfolojik elemanların; fiziksel özellikleri ve ürettikleri sosyal dinamiklerle irdelenmesi gereği;
- bölgelerdeki tarihi/güncel fiziksel/sosyal değerlerin/sorunların keşfinin; fiziksel sahnelerin ve sosyal yaşamın dönüşümüneışkıttuğu;
- bina/doğa arası ölçekteki özel/kamusal kullanımlı morfolojik öğelerin *combine edilmesiyle* yalıtık elemanların ve kullanımların bütünleştirilebileceği.

3.3 Kuramsal Eserler ve Kolektif Mekan Tasarımları

Kolektif mekan tasarımının merkeze alındığı mimari tasarım eğitimi sürecinin 2019-2021 yılları arasında; G. Semper'in ve G. Bachelard'ın kuramsal eserlerinden ilham alınmış; kamusal/yarı kamusal/özel kullanımlara eşzamanlı hizmet veren kolektif mekanların tasarımında 'dönüşüm' olgusuna odaklanılmıştır.

3.3.1 Bina Ölçeğindeki Yapısal Elemanların/Mekansal Birimlerin; Bina Ötesi Ölçekli Morfolojik Elemanlara 'Dönüşümleri'

Süreçte;

- a. seçilen alanlarca kapsanan doğal (bitkiler/tepecikler/su öğeleri/adacıklar) ve yapılı (parklar/aksalar/köprüler/rampalar/basamaklı yollar/meydanlar) morfolojik elemanların değerleri/sorunları/potansiyelleri belirlenmiş;
- b. bölgesel gündelik yaşam (eylemler/hizmetler/kullanıcılar) değerler/sorunlar/potansiyeller bağlamında araştırılmış;
- c. özel kullanımlı bina ölçekli yapısal elemanların/mekansal birimlerin; eş zamanlı kamusal/yarı kamusal kullanımlı, bina ötesi ölçekli morfolojik öğelere 'nasıl dönüşecekleri' (standart boyutların büyümesi/özerkleşme) ve 'neden dönüşecekleri' sorgulanmıştır.

Bölgesel iklim koşullarının gözetildiği tasarım eğitimi süreci; kolektif mekanların tasarımına dair yeni ilkelere ışık tutan çıktılarla tamamlanmıştır.

- Özel kullanımlı/bina ölçekli yapısal elemanların/mekansal birimlerin bina ötesi ölçeğe taşınmalarıyla; fiziksel/sosyal özellikleri (ölçüleri/kullanımları) ve çevresel doğal/yapılı morfolojik elemanlarla kurdukları ilişkiler dönüşür. Bina ölçekli yapısal elemanlar/mekansal birimler dönüşümleri sonucunda özerkleşir; farklı kullanıcı profillerinin etkileşimler kuracağı kamusal/yarı kamusal kullanımlı bina ötesi ölçekli morfolojik elemanlara dönüşürler. Örneğin; özel kullanıma hizmet veren bir binanın yapısal elemanları (zemin/çatı) ve/veya mekansal birimleri (balkonlar/koridorlar/kapılar) doğa ölçeğine taşındıklarında; standart fiziksel özel-

liklerini aşarak (uzayarak/genişleyerek/yükselerek) özerkleşir; kamusal/yarı kamusal kullanımlı, bina ötesi ölçekli morfolojik elemanlara (meydanlar/yollar) dönüşürler.

"Knidos'a çizilen yeni bir sosyal rota: Kazı evinin doğaya yayılan öğeleri": Tasarımcı; etkileyici doğal ve yapılı (antik yapısal elemanlar) morfolojik elemanlara görünürlük kazandırmak amacıyla iki koyun arasında konumlandığı kazı evinin; özel kullanımlı mekanlarının (laboratuvarlar/işlikler/barınma) kullanıcılarının (arkeologlar/stajyerler) diğer kullanıcılarla (ziyaretçiler/personel) etkileşime girmesini amaçlamıştır. Kazı evinin doğa ölçeğine taşınarak; standart ölçülerini aşan (uzayan/büyüyen) ve özerkleşen mekansal birimleri (koridorlar/servis hacimleri) kamusal/yarı kamusal kullanımlı açık/yarı açık/kapalı (örtülü bağlantı yolları/teraslar/cafe/sergi/kütüphane) birimlere dönüşür; oluşan sosyal rotada kullanıcılar arası yeni etkileşimler kurulur. (Görsel 12. 2019; Coşkun, T.)

"Knidos'ta paralel zamanlara geçişin eşliğinde: Dünü ve bugünü örten, denizleri birleştiren çatının altında": Özel kullanımlı kazı evinin yapısal elemanları/mekansal birimleri (çatı/kapı) doğa ölçeğine taşınarak (uzayan/genişleyen çatı; yükselen/büyüyen kapı) yeni anlamlar kazanmış, kamusal/yarı kamusal/özel kullanımlara eşzamanlı hizmet vermeye başlamış, kullanıcılar (arkeologlar/ziyaretçiler/personel) arasında yeni etkileşimlerin kurulduğu kolektif mekanlara dönüşmüşlerdir. (Görsel 13. 2019; Bektaş, U.O.)

- Maddi/manevi sorunlardan muzdarip bireylere (afetzedeler/göçmenler/evsiz vatandaşlar/sığınma ihtiyacı duyanlar) sosyal hizmet veren (barınma/eğitim/sağlık) bina ölçekli yapısal elemanların/mekansal birimlerin bina ötesi ölçeğe taşınması; özel kullanıcıların bölgedeki yapılı/doğal değerler ve kullanıcılarla etkileşime girmelerini destekleyerek sosyal hayata katılmalarını sağlar. Sosyal hizmet sunan binaların yapısal elemanlarının/mekansal birimlerinin fiziksel (standart ölçülerin aşımı) /sosyal (kamusal/yarı kamusal kullanımların kazanımı) özelliklerinin dönüşmesiyle; toplumsal ölçekte iletişim sağlayan semboller oluşur.

“*Büyük çatının altında yeni bir sosyal yaşama doğru*”: Tasarımcı; Yedikule’de evsiz vatandaşlara hizmet verecek ‘yuva’yı doğal bir morfolojik eleman olan bostanlıkla sıkışık kent dokusu arasında konumlandırmıştır. ‘Büyük beşik çatısı’ altında kullanıcılarına barınma/beslenme/ eğitim hizmetleri veren ‘büyük yuva’nın; mahalleden bostana geçiş imkanı sunan pasaj elemanı kamusal (*dükkanlar/berber/eczane/cafe*) /yarı kamusal (*revir/bağış/atölyeler*) kullanımlı kapalı alanlar içerir. Yakın çevredeki yarı kamusal kullanımlı (*spor alanları/bostanlar*) yarı açık/açık alanlarda program kullanıcıları diğer kullanıcılarla (*mahalleliler/bostancılar/çalışanlar/personel*) etkileşim kurarlar. (Görsel 14. 2021; Alkudaymi, F.)

- Bina ölçekli yarı kamusal/özel kullanımlı, açık/yarı açık mekansal birimler (*avlular/teraslar/balkonlar*) standard boyutlarını aşarak bina ötesi ölçeğe taşındıklarında; kamusal kullanımlı, morfolojik elemanlara (*meydanlar*) dönüşürler. Yine bina ölçekli yapısal elemanlar (*çatı*) standart boyutlarını aşarak kentsel ölçekli, kamusal kullanımlı morfolojik elemanlarla (*yollar*) bütünleştiklerinde; bunlara yarı kamusal nitelikler (*örtülü yollar: pasajlar*) kazandırılırlar.

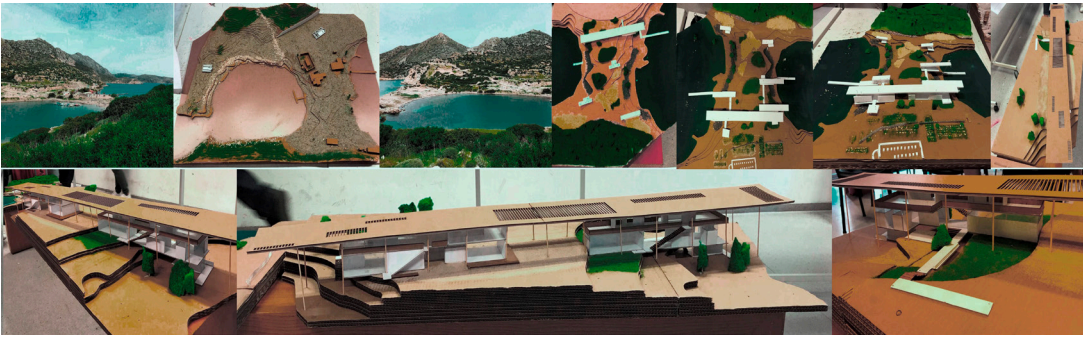
“*Ağaçlı meydanı çevreleyen büyük çatının altında buluşalım*”: Tasarımcı; kazı evini Datça ilçesi Burgaz mahallesindeki kazı alanını sınırlayan tarihi yolun kenarında konumlandırır. Kazı evinin bina ötesi ölçeğe taşınan çatı elemanı; hem tarihi yolu gölgeler, hem de kümeleşmiş tarihi ağaçları çevreleyerek doğal bir meydan tanımlar. Büyük kent çatısının altındaki kamusal/yarı kamusal/özel kullanımlı yarı açık/kapalı birimlerde (*cafe/sergi alanları/kütüphane/laboratuvar/barınma*) kentlilerle özel kullanıcıları (*arkeologlar/personel*) buluşturur. (Görsel 15. 2019; Karışık, N.D.)

-”*Meydanlar oluşturan çatılar*”: Burgaz mahallesinin yerleşim içermeyen kıyısında yeni bir sosyal yaşam kurgulayan tasarımcı; yörenin özel kullanımlı avlulu bina tipolojisinden ilham almıştır. Avlulu binatipolojisinin elemanlarını (*avlu/çatı*) bina ötesi ölçeğe taşıyan tasarımcı;

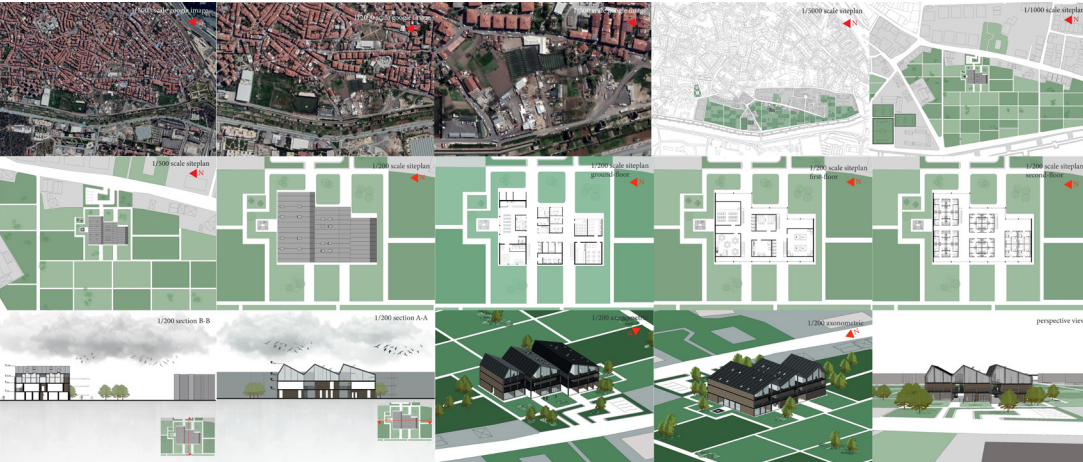
eşzamanlı kamusal/yarı kamusal/özel kullanımlara hizmet veren açık/yarı açık kentsel morfolojik elemanlar (*meydanlar/blokler*) oluşturur. (Görsel 16. 2019; Anonim)

Görsel 12. "Knidos'a çizilen yeni sosyal rota: Kazı evinin doğaya yayılan öğeleri", 2019. Coşkun, T.

Görsel 13. "Knidos'ta paralel zamanlara geçişin eşliğinde: Dünü ve bugünü örten, denizleri birleştiren çatının altında", 2019. Bektaş, U.O.

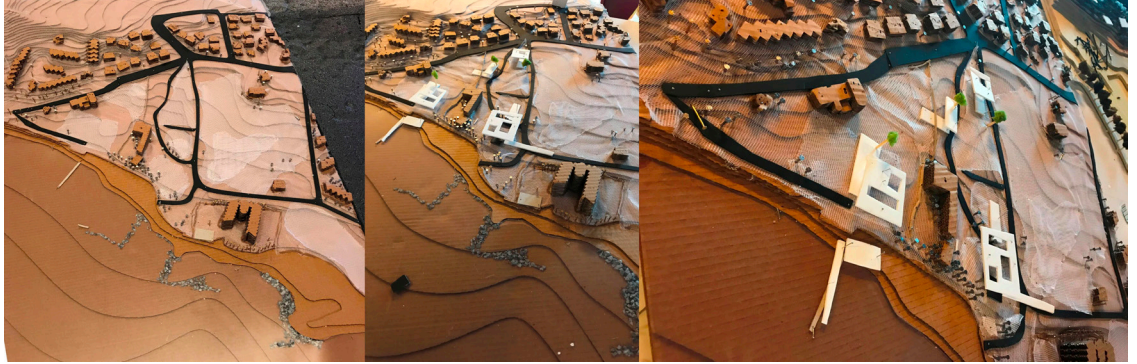

Görsel 14. "Büyük çatının altında yeni bir sosyal yaşama doğru", 2021. Alkudaymi, F.

Görsel 15. "Ağaçlı meydanı çevreleyen büyük çatının altında buluşalım", 2019. Karışık, N.

Görsel 16. 'Meydanlar oluşturan çatılar', 2019. Anonim.

3.3.2. Bina Ötesi Ölçekli Morfolojik Elemanların; Bina Ölçeğindeki Yapısal Elemanlara/ Mekansal Birimlere 'Dönüşümleri'

3.3.1 de tariflenen sürecin a. ve b. maddelerine ek olarak;

c. kamusal/yarı kamusal kullanımlı bina ötesi ölçekli morfolojik elemanların; eş zamanlı özel kullanımlı, bina ölçekli yapısal elemanlara/mekansal birimlere 'nasıl dönüşecekleri' (standard boyutların küçülmesi) ve 'neden dönüşecekleri' sorgulanmıştır. Bölgesel iklim koşullarının gözetildiği tasarım eğitimi süreci; kolektif mekanların tasarımına dair yeni ilkelere ışık tutan çıktılarla tamamlanmıştır.

- Bina ötesi ölçekli kamusal kullanımlı morfolojik elemanlar; bina ölçeğine taşındıklarında hem özel kullanımlı nitelikler kazanırlar; hem de eklemledikleri özel kullanımlı binalara çok işlevlilik/kendine yeterlik gibi kamusal nitelikler kazandırarak toplum içinde bireyselliğin yaşanmasına fırsat tanırırlar. Boyutları küçülerek bina ölçekli mekansal birimlere dönüşen (köprücükler/yollar/mejdancıklar/mekan içinde mekansal birimler) bu morfolojik elemanlar; zengin iç mekan deneyimlerinin kurgulanmasını sağlarlar. Özel bir programın kullanıcıları (sanatçılar/araştırmacılar/ eğitimciler/öğrenciler/idareciler/personel); özel kullanımlı mekanların (işlikler/laboratuvarlar/toplantı/ofisler/barınma birimleri) yanı sıra; yarı kamusal kullanımlı mekanlara da (cafe/kantin/kütüphane/sergi-toplantı-kutlama alanları) ihtiyaç duyarlar. Özel kullanıcıların gereksindiği kullanımsal çeşitlilik; kamunun ilgisini çeken programlar ve doğal/yapılı bölgesel değerlerle birleştğinde; kamusal/

yarı kamusal/özel kullanıcıların etkileşime girdiği kentsel bir dinamik oluşur.

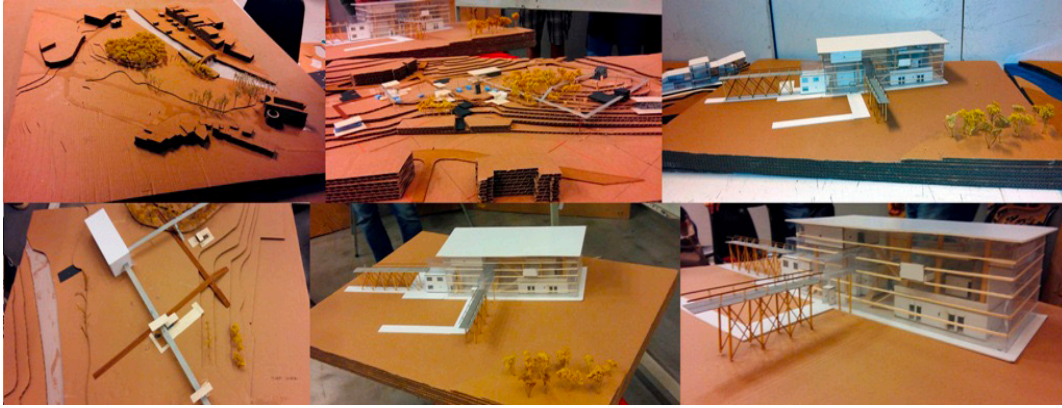
"Zarfa alınmış kent": Tasarımcı; Bergama ilçesinin merkezindeki doğal (ağaçlar/tepecikler) ve yapılı (Roma tapınağı) değerler içeren, ancak sadece gelip geçme amacıyla kullanılan alanı; antic kent maketlerinin sergileneceği bir kent parkına dönüştürmeyi amaçlamış ve bir 'Antik kent araştırma merkezi ve maket yapım enstitüsü' programı önermiştir. Alanı; antic kentin aks düzeninde Zemine hafifçe dokunan yükseltilmiş yollarla tanımlayan tasarımcı; köprü-yolların kesişim noktalarında açık/yarı açık/kapalı birimler içeren (sergi/cafe/kiosk/wc), doğal/yapılı değerlere dikkat çeken bir sergi rotası oluşturmuştur. Rotanın yükseltilmiş köprülerini; rampalar/mejdancıklar/asılı birimlerle zenginleştirdiği iç mekan boşluktan geçiren tasarımcı; özel kullanımlı mekansal birimlerin (atölyeler/derslikler/ofisler/personel/misafir barınma) kullanıcılarıyla (araştırmacılar/eğitimciler/öğrenciler/idareciler/personel) bölgesel kullanıcıları (gezenler/dinlenenler/ziyaretçiler/meraklılar/gelip geçenler); yarı kamusal (toplantı/seminer/kütüphane) ve kamusal (sergi/cafe/kiosk/kent-bina-park geçişleri) kullanımlı birimlerde buluşturur. (Görsel 17.; 2019. Ulukan, M.)

- Gündelik yaşamın içerdiği işlevlerden farklılaşan ilgi çekici programlar; konumlandıkları morfolojik bölgelerin içinde yeni bir iç ve özerk bir yaşamsal dinamik oluştururlar.

"Roma tapınağının garip komşusu: Kent parkına konan bir galaktif kent": Bergama ilçesi merkezindeki yerleşim bölgesini tarihi alanla bağlayan köprünün

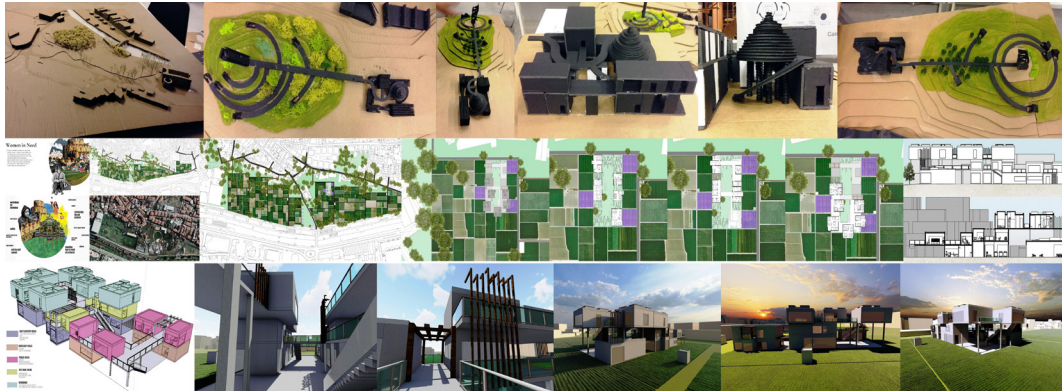
aksı üzerinde, Roma tapınağı yanında konumlandırılmış uzay araştırma merkezi; inanç ve bilim konularına dikkat çeker. Alandaki doğal morfolojik elemanı (tepecik) mekansal deneyime katmak isteyen tasarımcı; “Galaktik kent”i ve tepeciği bir rotada bütünleştirmiştir. Gezegenlere dair bilgiler edinilen açık/yarı açık sergi birimleri bezeli rotada; ziyaretçiler doğayla (tepecik/ağaçlar/gökyüzü) etkileşimde kalırlar. Galaktik kentin fizik mekanını; standard büyüklükleri küçültülerek bina ölçeğine taşınmış kentsel morfolojik elemanlar (rampalar/köprücükler/mejdancıklar/özerk binacıklar) oluşturur. Özel (gökyüzü gözlem laboratuvarları/derslikler/stüdyolar/ofisler/personel/barınma), yarı kamusal (toplantı/seminer/gökyüzü gözlem noktaları), kamusal (sergi/cafe/kiosk) kullanımlı mekanlar; farklı kullanıcılara ev sahipliği yapar. (Görsel 17.; 2019. Sayar, C.)

kenarındaki korunaklı alanda konumlandırılmıştır. Özel (barınma/mutfak/dinlenme/spor/işlikler/meslek eğitimi derslikleri), yarı kamusal (teraslar/balkonlar/bahçeler/spor alanları), kamusal kullanımlı birimler (sergi/satış) içeren tasarım; güvenli özel yaşamın yanı sıra kullanıcılarına toplumsal yaşamın sahneleri morfolojik elemanların bina ölçeğine taşındığı (rampalar/köprücükler/mejdancıklar/özerk binacıklar) sosyal etkileşim mekanları sunar. (Görsel 18.; 2021. Yılmaz, E.)

Görsel 17. “Zarfa alınmış kent”, 2019. Ulukan, M.

“Bağımsız Kadınlar Kenti”: Sığınma ihtiyacındaki kadınlara can güvenliği sağlamak, onların toplumsal hayata katılmalarını desteklemek isteyen tasarımcı; tasarımını Yedikule tarihi bostanların

Görsel 18. A “Roma tapınağının garip komşusu: Kent parkına konan bir galaktik kent”; 2019. Sayar, C.; 18. B “Bağımsız Kadınlar Kenti”; 2021. Yılmaz, E.

Tablo 3. Kuramsal eserler ve kolektif mekan tasarımı, 2019-2021

Stratejik amaçlar

- mekan olgusunun ve tasarım ediminin fizik/fizik ötesi boyutlarının farkına varılması;
- mimari tasarım eğitimi ve tasarım edimi sürecinde tasarım-kuram ilişkilerinin kurulması;
- tasarım edimi sürecinde güncel sosyal yaşam ve toplumsal konulardan ilham alınması;
- mekansal tasarımların sosyal yaşamın zenginleşmesine katkı sunabileceklerinin kavranması;
- somutlaşmış/projelendirilmiş fizik mekanların biçimleri ötesinde değerlendirilmesi.

Kaynaklar

- Metabolizma teorisi (Semper, 1879), İnşa etme sanatının 4 temel elemanı (Semper, 1884/1979);
- Mekanın şiiri (Bachelard, 1971).

Yöntemler

- bina ölçeğindeki fizik mekanı oluşturan yapısal elemanların özelliklerinin ve ilişkilerinin;
- bunların özel hizmetlerin yanı sıra; kamusal/yarı kamusal hizmetler üzere standart niceliksel (büyüklük/oran/biçim/strüktür/malzeme) ve niteliksel (işlevler/toplum-birey arası dinamikler) özelliklerinin nasıl dönüştüklerinin;
- bina ötesi ölçekli morfolojik elemanların özelliklerinin/ilişkilerinin/verdikleri kamusal/yarı kamusal hizmetlerin;
- bunların; standart niceliksel/niteliksel özelliklerinin özel kullanımlı, bina ölçekli yapısal elemanlarla ilişkilendiklerinde ne tür dönüşümler geçirdiklerinin;
- ölçekleri/kullanımları farklı elemanların dönüşüm/bütünleşme biçimlerinin/sebeplerinin;
- “dönüşüm olgusunun kolektif mekanların tasarımına dair hangi ilkeler kazandıracığının;
- bireysel deneyimlerle eşleşen yapısal elemanların/mekansal birimlerin anlamlarının;
- bunların kentsel ölçeğe taşındıklarında hangi toplumsal anlamlar/sembolik değerler kazandıklarının; sorgulanması.

Araçlar

- Yarı kamusal/özel kullanımlar sunacak bina ölçeğindeki yapısal elemanların/mekansal birimlerin; seçilmiş tasarım alanlarındaki; bina ötesi ölçekli kamusal morfolojik elemanlarla kuracakları ilişkilerin; farklı ölçeklerde üretilecek maket/harita/çizimler aracılığıyla temsili.

Bulgular

- bina ölçekli 4 temel yapısal elemanın (düşey yüzeyler/çatki sistemi/zemin/mekansal odak) ve açık/yarı açık/kapalı mekansal birimlerin bina ötesi ölçeğe taşınmaları sonucunda; fiziksel (büyüklükler/oranlar/biçimler/strüktür/malzeme) ve sosyal(kullanıcılar/eylemler/hizmetler) özelliklerinin dönüşerek kamusal/yarı kamusal kullanımlara hizmet verdikleri;
- bina ölçekli, bireysel deneyimlerle/duygularla/anılarla örtüşen özel kullanımlı yapısal elemanların/mekansal birimlerin bina ötesi ölçeğe taşınmaları sonucu; eş zamanlı kamusal/yarı kamusal/özel kullanımlara hizmet veren toplum-topluluk-birey dinamiklerinin sahneleri-ne ve toplumsal anlamlar taşıyan sembollere dönüştükleri,
- fizik mekanların bireysel/toplumsal anlamlar ve semboller içeren bir iletişim gücü barındırdığı;
- öğrencilerin fizik mekan ve anlam ilişkileri ışığında kurguladıkları tasarımlarını sahiplendikleri;
- tasarım-kuram arası ilişkilerin kurulmasıyla yaratıcı mekansal çıktılarının çeşitlendiği; -uygulanmış/
- tasarlanmış fizik mekanların biçimler ötesinde; konumları/hangi kullanıcılara hangi hizmetler sundukları ve tektonik sistem-anlam bağlantıları bağlamında ölçekler arası değerlendirilebileceği;
- bina ötesi ölçekli, kamusal/yarı kamusal kullanımlı morfolojik elemanların bina ölçeğine taşınmaları sonucu; eş zamanlı kamusal/yarı kamusal/özel kullanımlara hizmet verdikleri, sosyal ilişkilerin kurulduğu yaratıcı fizik mekanların tasarlanmasını sağladıkları.

3.4 Fenomenolojik Keşifler ve Kolektif Mekan Tasarımı

Kolektif mekan tasarımının merkeze alındığı mimari tasarım eğitimi sürecinin 2018-2019 yıllarında bakir doğal alanlara, terk edilmiş ve antik yerleşimlere yolculuklar düzenlenmiş;

a. bölgelerin/kültürlerin tarihsel geçmişleri, fiziksel/sosyal özellikleri bilişsel bağlamda araştırılmış;

b. fenomenolojik yolculuklarda alanlardaki doğal (*koruluklar/bitkiler/bataklıklar/tepecikler/su öğeleri/adacıklar/vadiler*) ve yapı (*yollar/meydanlar/bina ölçekli elemanlar*) morfolojik elemanların izleri sürülmüş, bedensel deneyimler/duygular/düşünceler paylaşılmış;

c. yeni bir gündelik yaşam yaratacak eylemler/hizmet türleri tartışılmış, doğal/yapılı morfolojik elemanlardan ilham alınarak bireysel tasarım alanları seçilmiş, tarihi/güncel doğal/fiziksel/sosyal değerlerle ilişkilenen, kamusal/yarı kamusal/özel kullanımlı açık/yarı açık/kapalı alanlar tasarlanmıştır. Süreç; kolektif mekanların tasarımına dair yeni ilkelere ışık tutan çıktılarla tamamlanmıştır.

a. Bakir doğal alanlara yolculuklar

Morfolojik elemanlar; kentlerinki gibi kırsal bölgelerde konumlanan kasabalar/köyler/terkedilmiş/antic yerleşimler ve doğal alanların da fiziksel dokularını oluşturan/tamamlayan elemanlardır. Doğal/yapılı morfolojik elemanlarla toplum-topluluk-birey dinamikleri arasındaki ilişkiler; dolayısıyla yaşam ve fizik mekan bütünlükleri; bireysel/ortak fenomenolojik yolculuklarda keşfedilir. Fenomenolojik yolculukların gezi rotaları; kullanıcı profillerinin/eylemlerinin çeşitlendiği ve/veya keskin biçimde ayrıştığı morfolojik elemanları kapsayacak şekilde oluşturabilir. Morfolojik elemanların veya bölgelerin; günün farklı saatlerinde/farklı mevsimlerde deneyimlenmesi önemli farkındalıklar sağlar.

“Doğal geçmişin rotaları: Terkos’ta göl suyunun tarihsel izlerinin peşinde”: Tasarımcı; Terkos bölgesinin Durusu gölü çevresindeki doğal alanda; gittikçe azalan

göl suyuna dikkat çekmeyi amaçlamıştır. Değişmiş 3 su seviyesi hattında 3 rota kurgulayan tasarımcı; morfolojik elemanlarla (*yol: köprüler/patikalar*) kurguladığı rotada, bölgedeki farklı doğal elemanların (*göl/bataklık/birikintiler/sazlıklar/koruluklar*) deneyimlenmesini amaçlamıştır. Rotaların kesişim noktalarında farklı kotlarda konumlandırılmış açık/yarı açık/kapalı duraklar; ziyaretçilerini lokal/global ölçekteki doğal/kentsel yaşam değerleri/sorunları bağlamında bilgilendirir. Yine rotaların kesişim noktasında konumlandırılmış esas kapalı mekan; programın özel kullanıcılarıyla (*araştırmacılar/personel*) diğer kullanıcıların (*ziyaretçiler/sporcular*); yarı kamusal (*atelyeler/derslikler/kütüphane*) ve kamusal (*sergi alanları/cafè*) kullanımlı, açık/yarı açık/kapalı alanlarında etkileşime girmelerini sağlar. (*Görsel 19.-20.; 2019.*

Tombul, E.)

b. Terk edilmiş yerleşimlere yolculuklar

Kırsal yerleşimlerdeki gibi terkedilmiş yerleşimlerde de kamusal/özel kullanımlı morfolojik elemanlar arasındaki niceliksel (*boyutlar*), niteliksel (*strüktür/malzeme*) farklar silikleşir. Ancak iklimsel/zamansal etkilere maruz kalarak morfolojik elemanlarının biçimleri/malzemeleri/rengi doğayla hemhal olmuş terkedilmiş yerleşimlerin fenomenolojik deneyimi özellikle çarpıcıdır. Morfolojik elemanların (*bina/avlu/sokak/meydan*) izlerinin sürülebileceği; eksik öğelerin tamamlanabileceği; eski topluluklarının anısını barındıracak yeni bir sosyal yaşamın hangi hizmetler sunacağına sorgulanacağı terkedilmiş yerleşimler; ziyaretçilerinin sanat eserlerine benzer şekilde, doğa/zaman/yaşam/kültür ve toplum-birey dinamikleri olgularına odaklanmalarını sağlar.

“Pateriça’da yarım kalmış tatlara dokunmak”: Tasarımcı, Rum sakinlerin ekim/hasat dönemlerinde barındıkları Cunda mevkiindeki Pateriça köyünde tarım faaliyetlerinin yeniden canlanmasını önerir. Keşfettiği hatta bir pazar aksı ve meydan elemanı öneren tasarımcı; köylerini terk etmek zorunda kalmış Rum sakinlerle diğer azınlık grupların mutfak kültürlerinin öğrenileceği “Komşu tadlar

okulu” ve misafir konaklama birimleri tasarlamıştır. Komşu köylerin sakinlerinin/şeflerin/öğrencilerin/ziyaretçilerin buluşacağı köyde eski sakinlerin anısı yaşatılacaktır. (Görsel 21. 2019; Anonim.)

“Pateriça’da yarım kalmış hayatları hatırlamak”: Tasarımcı, keşfettiği yeni bir hatta sanatsal üretim atölyeleri konumlandırmıştır. Köylerini terk etmek zorunda kalmış Rum sakinlerle diğer azınlık grupların hikayelerinin araştırıldığı göç merkezi, edebiyat okulu, geçici konaklama birimleri programın merkezinde yer alır. Komşu köylerin sakinlerinin/sanatçıların/öğrencilerin/ziyaretçilerin bir araya geleceği köyde eski sakinlerin ve tüm göçmenlerin anısı yaşatılacaktır. (Görsel 22. 2019; Kılıç, F.)

c. Antik kentlere yolculuklar

- Antik yerleşimlerdeki morfolojik elemanların doğayla kurduğu ilişkiler; çağımızda deneyimlediklerimizden farklıdır. Antik uygarlıkların yaşam kültürlerini (sağlık/din/egitim/ sanat/gündelik yaşam) yansıtan fiziksel sahnelerin fenomenolojik deneyimi; yaşam ve fizik mekan bütünlüğü bağlamında özel önem taşır. 2019 yılında; antik Yunan medeniyetince beden/ruh sağaltımı hizmeti sunmak amacıyla inşa edilmiş Asklepion yerleşimi ziyaret edilmiştir. Bergama ilçesinde konumlanan yerleşimde; fiziksel özellikleri (biçimler/boyutlar/adetler/malzemeler) ve kullanımları günümüzde deneyimlediklerimizden farklı morfolojik elemanlar keşfedilmiştir. Bina ölçekli elemanların (sütunlar); bina ötesi ölçekli yapıları/doğal morfolojik elemanlarla (yol, meydan/vadi) ilişki kurmaları sonucunda oluşmuş açık/yarı açık/kapalı fizik mekanlar deneyimlenmiştir. Yolculuk sürecinde sunulmuş sağlık hizmetleriyle (dinlenme/egzersiz/terapi yöntemleri/seromoniler/kutlama) açık/yarı açık/kapalı fizik mekanlar (sütünlü ve örtülü yollar/meydanlar/iç mekanlar/havuzlar/rampalar/sevir alanları) arasındaki ilişkiler tartışılmıştır. Zengin görsel bağlantılar ve fiziksel akışkanlıklar içeren fizik mekanların gün içinde değişen duran akustik/optik etkilerle birleşimi; duyuları/duyguları/düşünceleri yoğunlaştıran mekansal atmosferlerin de-

neyimlenmesini sağlamıştır. Yolculuklar sonrasındaki eğitim sürecinde;

a. hangi antik morfolojik elemanlardan/ mekan kurma ilkelerinden; yeni yorumlar/ yeni kullanımlar bağlamında ilham alınabileceği sorgulanmış;

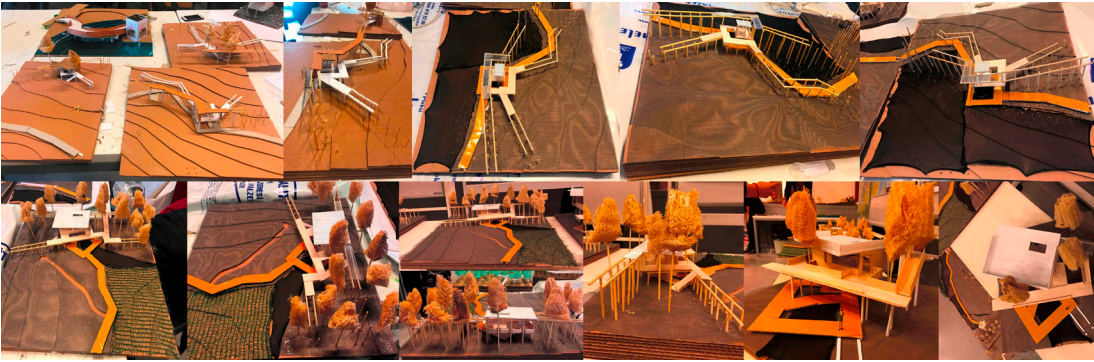
b. Asklepion yerleşiminin komşusu olan ve uzak/yakın doğal/yapılı morfolojik elemanlarla (dere/ova/tepe/tarihi-güncel yerleşimler) fiziksel/görsel ilişkiler kuran bireysel tasarım alanlar seçilmiş;

c. kamusal/yarı kamusal/özel kullanımlı programlar (antik yerleşime dair bilgilerin verildiği; bedensel/ruhsal terapilerin sunulduğu) oluşturulmuştur.

-”Asklepion’a komşu olmak: Yeryüzü ve gökyüzünün arasında; ışık sütunlarının yanında”: Tasarımcı; adetleri pratik gereklilik ötesinde artırılarak, yarı açık/ açık mekanlarında kullanılan sütunların sunduğu zengin görsel/mekansal deneyimlerden etkilenmiştir. Sütunlara kültürler üstü anlam katmak ve Asklepion yerleşimindeki ruh-beden sağaltımı hizmetini canlandırmak amacıyla; tasarım dere üzerinde konumlandırmıştır. Akan suyun üzerinde, derenin önünde uzanan yeşil yeryüzünün kıyısında, gökyüzünün altında, antik ve çağdaş yerleşimler arasında; görsel ve işitsel bağlantılar kuran tasarımın açık/yarı açık/kapalı fizik mekanlarında (terapi/meditasyon/atölye çalışmaları); özel ve bölgesel kullanıcıları toplum/yaşam/kültür/zaman olgularını hissetmeye/düşünmeye yönelir. (Görsel 23. 2018; Alan, Z.)

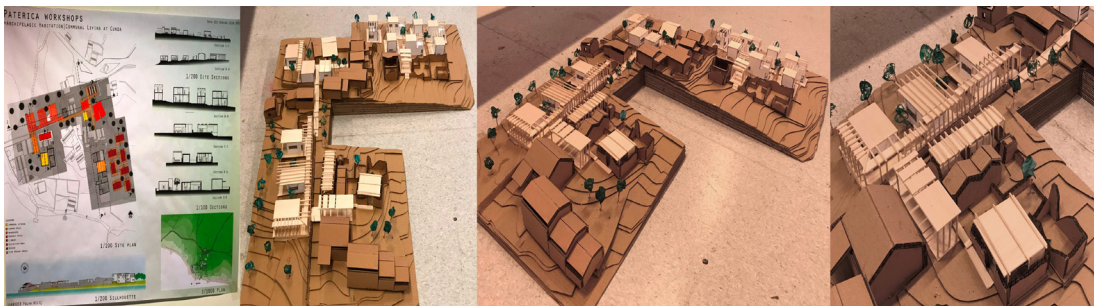
Görsel 19. "Doğal geçmişin rotaları: Göl suyunun tarihsel izlerinin peşinde"; 2019. Tombul, E.

Görsel 20. "Doğal geçmiş rotalarında açık-yarı açık-kapalı duraklar"; 2019. Tombul, E.

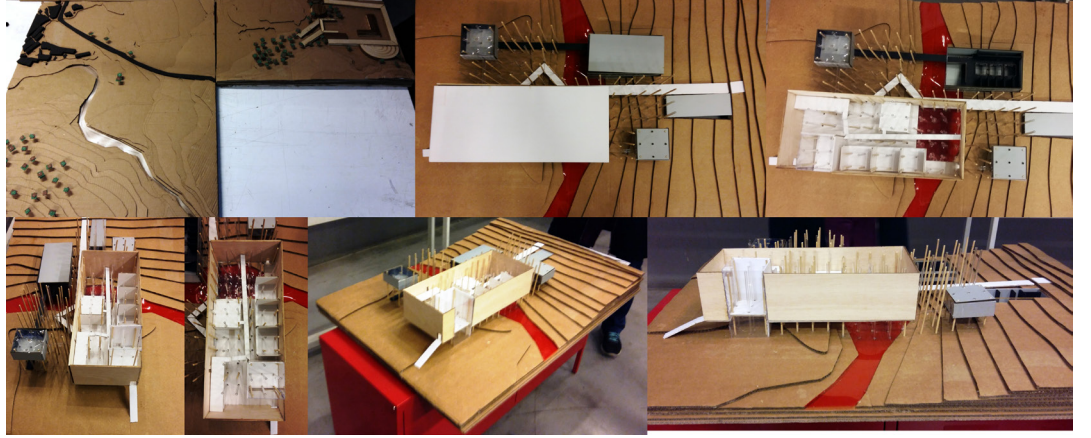

Görsel 21. "Pateriça'da yarım kalmış tadalara dokunmak"; 2018. Anonim.

Görsel 22. "Pateriça'da yarım kalmış hayatları hatırlamak"; 2018 Kılıç, F.

Görsel 23. "Asklepion'a komşu olmak: Yeryüzü ve gökyüzünün arasında; ışık sütunlarının yanında", 2019. Alan, Z.

Tablo 4. Doğa-Kültür-Zaman yolculukları ve kolektif mekan tasarımı, 2018-2019.

Stratejik amaçlar

- beden ötesi ölçekleri esas alan bilişsel çalışmalarla beden ölçęini esas alan fenomenolojik deneyim arasındaki farkların ayırılmasına varılması;
- fenomenolojik yolculuklarda, kamusal/yarı kamusal/özel kullanımlı farklı niceliklere/niteliklere sahip yapıldoğal fiziksel sahnelerin ve sosyal yaşamların duygusal/duygusal deneyimi;
- yaşam ve fizik mekan bütünlüğünün deneyimiyle mekanların fizik ötesi kapsamının farkına varılması.
- farklı kültürler tarafından oluşturulmuş, tarihi/güncel yerleşimlerin yapıldoğal elemanlarıyla gündelik sosyal yaşamları arasındaki ilişkilerin deneyimlenmesi ve keşfedilen değerler/sorunlar aracılığıyla sosyal bilinç kazanılması, mimarlık disiplininin geniş hizmet alanının farkına varılması;
- Global/lokal ölçekte farklı kültürlere/yerleşimlere yapılacak keşif yolculuklarına ilginin uyanması.

Kaynaklar

- doğa-kültür-zaman olgularının bütünlüştiği mekanlara yolculuklar.

Yöntemler

- bakir doğada tasarlanan fiziksel sahnelerin doğal morfolojik elemanlarla ilişkilendirilmesi, program içeriklerinde doğal elemanların tarihi süreçlerinin gözetilmesi;
- terk edilmiş yerleşimlerin sakinlerinin yaşam/terk hikayelerinin bilişsel olarak araştırılması, arda kalmış morfolojik elemanlarda yaşamsal izlerin sürülmesi, 'göç' olgusunun tartışılması, anıları yaşatacak programların oluşturulması;
- antik yerleşimlerde; günümüzdekilerden farklı yaşam-fizik mekan bütünlüklerinin sorgulanması.

Araçlar

- doğa-kültür-zaman olguları merkezinde çalışılacak yerleşimlerin geçmiş/güncel fiziksel/sosyal değerlerinin/sorunlarının kronolojik düzende bilgileri/haritalar/görseller aracılığıyla bilişsel analizleri;
- bölgesel morfolojik elemanlarla, tasarlanacak açık/yarı açık/kapalı mekanlar arasında ilişkilerin kurulabilmesini sağlayan farklı ölçekte güncel durumu temsil eden maketlerin/çizimlerin üretilmesi;
- yeni bir sosyal yaşam önerisi sunan program kurgularının oluşturulması.

Bulgular

- doğa-kültür-zaman'a yapılan yolculuklarda bedensel/zihinsel/duygusal deneyimin yoğunlaştiğı,
- kırsal ve kentsel yerleşimlerdeki morfolojik elemanların özelliklerinin ve aralarındaki ilişkilerin niceliksel/niteliksel olarak farklılaştiğı;
- fenomenolojik yolculuklarda edinilmiş bireysel deneyimlerin/duyguların/düşüncelerin, yazılı/görsel kaynaklar aracılığıyla yapılan bilişsel araştırmaları tamamladığı.

4. Gözlemler ve Bilişsel Analizler

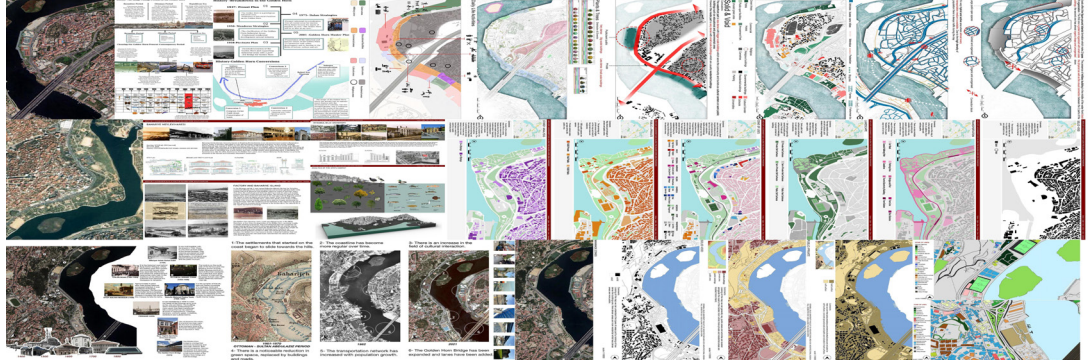
Kolektif mekan olgusuna odaklanılmış mimari tasarım eğitimi sürecinde; çalışılan bölgelere bireysel/ortak keşif gezileri düzenlenmiş, doğal/yapılı morfolojik elemanlarla gündelik yaşama (*kullanım ve kullanıcı çeşitliliği*) dair edinilmiş gözlemler tartışılmış, bireysel/ortaklaşa bilişsel analizler gerçekleştirilmiş, ortak çalışılan bölgeler çevresel maketler aracılığıyla temsil edilmiştir. Fiziksel/sosyal/ekolojik konulara değinen sanat eserlerinden ilham alınan kolektif mekan tasarımlarının lokasyonları; kentsel yaşam ve sahneleri olan morfolojik elemanlara dair tartışmalar ve gözlemler ışığında seçilmiştir. Eserlerin işaret ettiği ve ama gündelik yaşam telaşı içinde kentlilerce unutulabilen sosyal konuları (*yaşam döngüleri, özel/kamusal olgular ve kabuller vs.*), içeren tasarımların yapıları kamusal morfolojik elemanlara (*yollar/mezdanlar/duraklar/iskeleler/kamusal ulaşım araçları/pazarlar/alışveriş merkezleri vs.*); çevresel konulara (*ekolojik denge/yoğun kentleşme vs.*) işaret eden eserleri içeren tasarımların doğal kamusal morfolojik elemanlara (*kıyıları/parklar vs.*) yerleştirilmesi önem kazanmıştır. Geniş kentsel bölgelerde çalışılması; özel morfolojik elemanlarla gündelik yaşam özelliklerinin bireysel/ortak gezilerde gözlemlenmesinin yanı sıra ortak çevresel maketlerin ve kapsamlı bilişsel analizlerin yapılmasını gerektirmiştir. Çalışılan bölgelerin içerdiği doğal/yapılı morfolojik

elemanların ve kamusal/özel kullanımların oranlarının, kullanım/kullanıcı profili çeşitliliklerinin günümüze değin geçirdiği dönüşümler hakkında bilgi kazandıran analizler; kolektif mekan tasarımlarının geçişler içeren doğal/yapılı morfolojik elemanlarda konumlandırılmasını sağlamıştır. (*Görsel 24. 2021, Yedikule analizleri; Görsel 25. 2022, Haliç analizleri*) Kent ortamına alışkın öğrencilerin fenomenolojik keşiflerine heyecan katan bakir doğal alanlarda çalışmak; doğanın çeşitlilik içeren elemanlarına ve dönüşümlerine ilgi duyan öğrencilere ilgilendikleri ekolojik olgular üzerine bireysel analizler yapmak ve bunlar ışığında doğa ölçeğiyle ilişkilenen kolektif mekanlar tasarlama fırsatı tanımıştır. (*Görsel 26. 2019, Terkos, Tombul, E.*) Doğal alanlar; öğrencilerin çevreye özgü doğal öğeleri yorumladıkları maketlerin üretimini teşvik etmiştir. Eski medeniyetlerin yerleşimlerini içeren doğal alanlar medeniyetlerin kültürlerine/üretimlerine/gündelik yaşamlarına dair yapılan kapsamlı analiz çalışmaları; kolektif mekan tasarımı sürecinde öğrencilerin fikirleri oluşturabilmelerini sağlamıştır. (*Görsel 27. 2019, Burgaz-Knidosanalizleri; Görsel 28. 2018, Pateriça analizleri*) Fenomenolojik gezilerde edinilmiş gözlemlerin ve bilişsel analiz çalışmalarının girdileri; doğal/yapısal elemanlarla bütünleşen kolektif mekan tasarımlarını gerek biçimsel gerekse anlamsal bağlamda derinleştirmiştir.

Görsel 24. 2021, Yedikule analizleri.

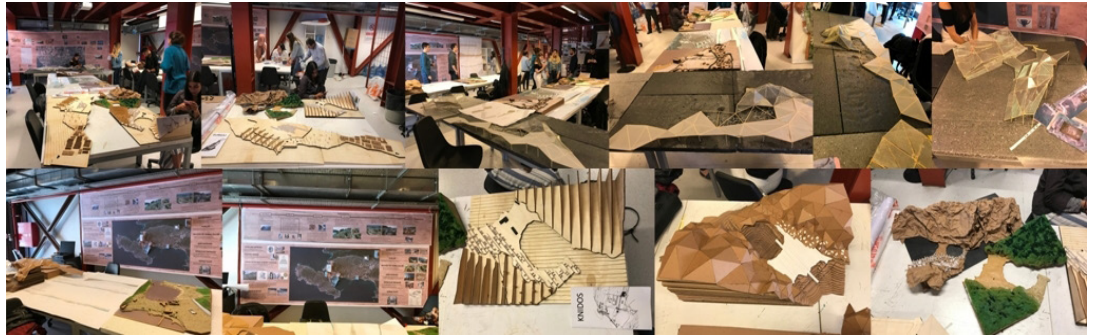
Görsel 25. 2022, Haliç analizleri.

Görsel 26. 2019, Terkos analizi.

Görsel 27. 2019, Burgaz ve Knidos analizleri.

Görsel 28. 2018, Pateriça analizleri.

SONUÇ

Kolektif mekan olgusuna odaklanılmış 2018-2022 arasındaki mimari tasarım eğitimi sürecinde

4 temel kaynaktan seçilmiş örnekler çerçevesinde uygulanmış yöntemler, bireysel ve grup olarak yapılmış analiz çalışmaları sonucunda üretilmiş çıktılar;

a. Kolektif mekan olgusu bağlamında:

-kolektif mekan olgusu aracılığıyla; toplum-topluluk-birey arası dinamiklerle bina-doğa ölçeği arasındaki fiziksel sahneler ilişkilerine; dolayısıyla yaşam ve fizik mekan bütünlüğüne; ışık tutulabileceğine;

- kolektif mekanların kentsel merkezlerin yanı sıra kent çeperlerinde, kırsal/terk edilmiş/antik yerleşimlerde ve bakir doğal bölgelerde konumlanabileceğine;

- kolektif mekanların tasarımı sürecinde fiziksel/sosyal değerleri/sorunları keşfedilecek bölgelerin; gündelik yaşamını canlandıracak programların kamusal/yarı kamusal/özel kullanımlara eş zamanlı hizmet sunmaları gerektiğine;

- bölgedeki kullanıcılarla programın özel kullanıcılarının etkileşimlerine olanak verecek eylemlerin; açık/yarı açık/kapalı alanlar aracılığıyla kurgulanabileceğine;

- bina ve ötesi ölçekli morfolojik elemanların ilişkilendirilmesiyle; bölgesel gündelik yaşamın sürekliliğine ve canlanmasına katkı sağlayacak; özel/kamusal/yarı kamusal kullanımlı kolektif mekanların tasarlanabileceğine;

- özel kullanımlı, bina ölçekli yapısal elemanların/mekansal birimlerin;kamusal kullanımlı, bina ötesi ölçekli elemanlara dönüştürülmeleriyle;kamusal/yarı kamusal özellikler kazanabildiklerine;

- kamusal kullanımlı,bina ötesi ölçekli morfolojik elemanların; özel kullanımlı, bina ölçeğindeki elemanlara dönüştürülmeleriyle; yarı kamusal/özel özellikler kazanabildiklerine;

b. Mekan olgusu bağlamında:

- sanat ve kuramsal eserlerde konu edinilen olguların; mekanların fizikötesi (*sosyal/anlam-sal*) boyutlarını; ışık tutabildiğine;

- bina-doğa arası ölçekli morfolojik elemanlarlasosyal dinamiklerarasındaki bağıntılara;- kamusal/yarı kamusal/özel kullanımlı mekanların tasarımında kullanıcılarca dile getirilmiş/getirilmemiş ihtiyaçların dikkate alınması gereğine;

- fenomenolojik yolculuklarda; bina-doğa arası ölçekli fizik mekanların içerdiği fiziksel/sosyal değerlerin/ sorunların objektif ve sübjektif bağlamda keşfedilebildiğine;

- alan/program/tektonik/anlamilişkilerinin gözetilmesinin önemine;

c. Tasarım süreci bağlamında;

- sosyolojik/politik/ekonomik/psikolojik/mekansal konulara değinen sanat eserlerinin ve kuramsal eserlerin mimari tasarım sürecine dahil edilmesinin sağlayabileceği katkılara;

- sosyal dinamiklerin irdelendiği sanat eserlerinin; öğrencilerle yürütücüler arasındaki iletişimi derinleştirdiğine, sözel ifade becerilerini güçlendirdiğine, tartışmalarda paylaşılmış duyguların/fikirlerin/yorumların mekânsal çıktılarının niteliklerini derinleştirebileceğine;

- bölgelerdeki gündelik yaşamın kavranması için güncel değerlerin/sorunların,dile getirilmiş veya getirilmemiş ihtiyaçların yanı sıra; fiziksel/sosyal/politik/kültürel olguların tarihi bağlamda irdelenmesinin önemine;

- analiz çalışmalarının, tasarım alanı seçiminin, mimari program oluşturulmasının, fizik mekan tasarımı süreciyle bütünleşebildiğine;

- güncel sosyal/politik/ekonomik/psikolojik olgularla fizik mekan bağıntılarının keşfedilmesi sürecinde; deneyim-tasarım-kuram arası köprülerin kurulduğuna ve tasarım ediminin içerdiği objektif/sübjektif bileşenlere;

d. Mimarlık disiplininin kapsamı bağlamında;

- doğal/yapılı fizik mekan özellikleriyle kapsadıkları sosyal dinamikler arasındaki bağıntıların keşfedilmesinin global/lokal yaşama dair bilinç kazandırabileceğine;

-- güncel fiziksel/sosyal sorunların

mimarlık uygulamaları aracılığıyla da oluşabileceğine;

- güncel fiziksel/sosyal sorunlara mimarlık disiplini aracılığıyla çözüm bulunabileceğine;

- uygulanmış/tasarlanmış mekanların; içerdikleri kolektif değerler ve kimlere kazanç/kayıp sağladıkları bağlamında değerlendirilmesinin önemine; ışık tutmuştur.

Kamusal/yarı kamusal/özel kullanımlara eş zamanlı hizmet veren, bina ölçeğinden doğa ölçeğine uzanan bir yelpazede yer alan kolektif mekanlar; sosyal dinamiklerle fizik mekanlar arasındaki bütünlüğe her ölçekte görünürlük kazandırabilirler. Sosyal/psikolojik/duygusal içerikli soyut unsurların irdeleneceği yeni kaynaklar/egitimsel yöntemler ve yaratıcı çıktılar; kolektif mekan olgusunun kapsamını genişletebilecek; kolektif mekanların tasarımına dair yeni ilkelerin keşfedilmesine olanak tanıyabilecek; özellikle mimari tasarıma başlayan öğrencilerin sosyal duyarlıklarını geliştirerek, kendilerinin sadece öğretilen değil tecrübelerine/yorumlarına ihtiyaç duyulan bireyler olduklarını hatırlatabilecek, manevi güven ve cesaret verebilecektir.

Not: Görseller yazar tarafından oluşturulmuştur.

KAYNAKLAR

- Alangoya, K. A. (2021). The Benefits of Modern Written Works and Urban Morphology to Architectural Design Education. *Contemporary Issues in Architecture and Urban Planning: Architectural and Urban Forms*, 48-70.
https://www.dakam.org/_files/ugd/bac820_adcc72b5d-3254dabb9660f7e81b11bbd.pdf
- Avermaete, T., Hooimeijer, F. ve Schrijver, L. (2006). Urban Formation and Collective Spaces. *OASE Journal for Architecture*, 71. <https://www.oasejournal.nl/en/Issues/71>
- Bachelard, G. (1957; 1992). *Poetik des Raumes*. Frankfurt am Main: Fischer Taschenbuch Verlag.
- Banerjee, T. (2001). The Future of Public Space: Beyond Invented Streets and Reinvented Places, *Journal of the American Planning Association*, 67:1, 9-24, doi: 10.1080/01944360108976352
- Barlas, M. (2021). Kamusal Alanda Bir Site-Specific Art Öncüsü: Gordon Matta-Clark ve Arayış Nesnesi Olarak Ev. *Uluslararası Sosyal Bilimler Akademik Araştırmalar Dergisi*, 5 (2), 1-14, <https://dergipark.org.tr/tr/pub/utsobilder/issue/67936/997118>
- Calvino, I. (1974) *Invisible Cities*. San Diego-New York-London: Harcourt Brace Jovanovich Publishers.
- Carmona, M. (2018). *Urban Des Int. Principles for public space design, planning to do better*. <https://doi.org/10.1057/s41289-018-0070-3>
- Carmona, M. (2021). *Public Places Urban Spaces: The Dimensions of Urban Design* (3rd ed.). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315158457>
- Colgan J.P., Escoffier J. (2018, Kasım 11) *Cutting Up The City In Crisis: Gordon-Matta Clark and The Urban Commons*. 12 Ocak 2022 tarihinde <https://www.gothamcenter.org/blog/cutting-up-the-city-in-crisis-gordon-matta-clark-and-the-urban-commons> adresinden erişildi.
- Crysler, C.G. (1995) *Critical Pedagogy and Architectural Education*, *Journal of Architectural Education*, Vol. 48, No. 4., 208-217.
- D'Aprile, M. (2018) *What We Talk About When We Don't Talk About Buildings*.
- 10 Şubat 2022 tarihinde <http://commoned.org/what-we-talk-about-when-we-dont-talk-about-buildings/> adresinden erişildi.
- de Solà Morales, M. (1992-1993). *Openbare en collectieve ruimte. De verstedelijking van het private als nieuwe uitdaging. Over de transformatie van de metropool*, OASE, (33), 3-8.
- 10 Mart 2021 tarihinde <https://www.oasejournal.nl/en/Contributors/ManuelDeSolaMorales> adresinden erişildi.
- Faac., The Feminist Art and Architecture Collaborative (2017, 14 Ekim) Panel of "Making/Writing/Teaching Contested Histories". 10 Haziran 2021 tarihinde <https://faacweb.wordpress.com/2017/10/14/faac-at-cab/> adresinden erişildi.
- Fauquet, F. (2019, 18 Ocak). *Réinventer Paris: les nouveaux projets complètement fous de futur Paris!* 10 Mart 2022 tarihinde <https://parissecret.com/reinventer-paris-les-nouveaux-projets-completement-fous-de-futur-paris/> adresinden erişildi.
- Foque, R. (2011). *Building knowledge by design, the 4th International Meeting on Architectural and Urbanism Research*, Valencia, 1-3 June, 21 Temmuz 2019 tarihinde https://www.academia.edu/5515241/Building_Knowledge_by_Design_Richard_Foque adresinden erişildi.
- Greeves, S. (2003). *Ron Mueck - A redefinition of Realism*. Germany: Hatje Cantz Verlag.
- Gropius, W. (1965-2003) *Die neue Architektur und das Bauhaus: Grundzüge und Entwicklung einer Konzeption*. Berlin: Published by Mann (Gebr).
- Hajer, M.A. ve Reijndorp, A. (2001). *In search of new public domain: analysis and strategy*. Rotterdam: NAI Publishers.
- Hauser, S. (2011). *Die Sinnlichkeit der Stadt. Über Grosstrassen in Staedtebaueorie und Literatur*. Stadt&Text. Berlin: Gebrüder Mann Verlag.
- Ibrahim, N.L.N. ve Utaberta, N. (2012) *Learning in architectural design studio*. in Siti, R.S.A., Siti, A.O., Nabishah, M. (Eds). *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, University Kebangsaan Malaysia Teaching and Learning Congress 2011. Science direct, Pulau Pinang Malaysia, Vol.60, 30-35.
- İnceoğlu, A. (2016-2022). *Geçmişin İpuçları*. 13 Nisan 2021 tarihinde <https://manifold.press/arda-inceoglu> adresinden erişildi.
- Kropf, K. (2018). *The Handbook of Urban Morphology*. London: John Wiley&Sons.

- Lampugnani, V. M. (2011) Die Stadt im 20. Jahrhundert: Visionen, Entwürfe, Gebautes. Berlin: Verlag Klaus Wagenbach.
- Lampugnani, V. M. (2011). Staedte einschreiben, Staedte entwerfen. Stadt&Text. Berlin: Gebrüder Mann Verlag.
- Madanipour, A. (2003). Public and Private Space of the City. doi: 10.4324/9780203402856 Publisher: Routledge
- Nicol, D. ve Pilling, S. (2000). Architectural education and the profession: preparing for the future. Changing Architectural Education: Towards a New Professionalism. NY-London: Spon Press.
- Salama, A.M. (1995). New Trends in Architectural Education: Designing the Design Studio. North Carolina: Tailored Text & Unlimited Potential Publishing.
- Scheerlinck, K. (2013). Collective Spaces Street Scape Territories Notebook.
- Dag Boutsen, LUCA, Sint-Lucas School of Architecture, Ghent/Brussels, KU Leuven.
- Oliveira, V. (2016). Urban Morphology. An Introduction to the Study of the Physical Form of Cities. Switzerland: Springer International Publishing.
- O'Sullivan, F. (2019). New Ideas for Paris's Outdated Infrastructure. Bloomberg Citylab. 26 Haziran 2020 tarihinde <https://www.bloomberg.com/news/articles/2019-05-14/reinvent-paris-ii-is-for-a-post-car-future> adresinden erişildi.
- Pallasmaa, J. (2009). Space, Place, Memory, and Imagination. The Temporal Dimension of Existential Space, Spatial Recall (ed.) Treib, M., New York: Routledge.
- Pallasmaa, J. (2011). The Embodied Image. United Kingdom: John Wiley&Sons.
- Pallasmaa, J. (2012). The Eyes of the Skin. United Kingdom: John Wiley&Sons.
- Pasin, B. (2017) Rethinking the design studio-centered architectural education: a case study at schools of architecture in Turkey. The Design Journal, Vol.20 No. 1, 1270-1284.
- Doi: 10.1080/14606925.2017.1352656.
- Poe, E.A. (1842) The masque of the red death. 15 Mart 2021 tarihinde <https://storyoftheweek.loa.org/2020/10/Masque-of-the-Red-Death.html> adresinden erişildi.
- Semper, G. (1879). Der Stil in den technischen und tektonischen Künsten oder Praktische Aesthetik. München: Friede Beckmanns's Verlag.
- Semper, S. (1884/1979). Kleine Schriften. Mittenwald: Maänder Kunstverlag.
- Salat, S. (2011). Cities and Forms. Urban Morphology Laboratory. Paris: Hermann Editeurs des sciences et des arts. :
- Sonne, W. (2014). Urbanität und Dichte im Städtebau des 20. Jahrhunderts. Berlin: DOM publishers.
- Quitzsch, H. (1981). Gottfried Semper-Praktische Ästhetik und politischer Kampf. Im Anhang: Die vier Elemente der Baukunst. Bauwelt Fundamente Band 58. Braunschweig/Wiesbaden: F. Vieweg&Sohn.
- Wingler, H.M. (1975). Das Bauhaus: 1919-1933 Weimar, Dessau, Berlin und die Nachfolge in Chicago seit 1937. Köln: Rasch/DuMont.
- Wingler, H.M. (1977). Kunstschulreform 1900-1933. U.S.A.: Published by The MIT Press.